

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
CONSTANTINE THE PHILOSOPHER UNIVERSITY IN NITRA

FAKULTA PRÍRODNÝCH VIED
FACULTY OF NATURAL SCIENCES

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE
GEOGRAPHICAL INFORMATION

Ročník / Volume: 19
Číslo / Issue: 1
Rok / Year: 2015

GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE
GEOGRAPHICAL INFORMATION

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 19 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2015

Recenzenti / Reviewers:

Doc. PhDr. RNDr. Martin Boltižiar, PhD. (Slovenská republika / Slovak Republic)

Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc. (Slovenská republika / Slovak Republic)

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD. (Slovenská republika / Slovak Republic)

Vydavateľ / Publisher:

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovenská republika

Constantine the Philosopher University in Nitra, Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra,
Slovak Republic

IČO: 00157716

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

The authors are responsible for the linguistic side of their submissions.

© 2015 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Evidenčné číslo: EV 2802/08

ISSN 1337-9453

OBSAH**CONTENTS****Peter Barto**

Georeliéf povodia Malachovského potoka

The Georelief of the Malachovský potok (Stream) Basin..... 4

Oresta Bordun

Analysis of International Tourist Flows Between Ukraine and Slovakia..... 22

Mykhailo Hamkalo

Active Tourism Development in Western Ukraine..... 31

Anna KhovalkoEuropean Integration Opportunities of Ukrainian Tourism and Recreation
Development..... 40**Milan Krajčík, Hilda Kramáreková**

Tradícia pivovarníctva v meste Topoľčany a v jeho zázemí

Brewing Tradition in the Topoľčany Town and in Its Surroundings..... 48

Andrij Manko, Nazarii MandiukProblems and Prospects of Tourism Infrastructure Development of the
Lychakivsky District of Lviv City..... 64

GEORELIÉF POVODIA MALACHOVSKÉHO POTOKA

Peter Barto

Abstract

The article offers a geomorphological analysis of the Malachovský potok (stream) basin. The analysis shows that the georelief of the river basin is very variable with distinct geomorphological features. The concept of mapping and construction of the legend was based on the work of Minár (1995). The structural, erosion-denudation, fluvial, surface gravity and antropogeneous forms in the Malachovský potok (stream) basin were analysed. The result of the geomorphological analysis is a geomorphological map in the mid-scale 1 : 50 000 and morphometric maps of the territory of the Malachovský potok (stream) basin.

Keywords: georelief, landforms, geomorphological map, morphometrical maps, Malachovský potok (stream) basin

Úvod

Georeliéf predstavuje v krajine výrazný diferenciačný faktor všetkých prírodných procesov a v rôznej miere aj všetkých ľudských aktivít. Georeliéf je zároveň hlavným nositeľom ukazovateľov priestoru a polohy, potrebných na interpretáciu priestorových vzťahov v krajine. V krajinnoekologickom plánovaní sa prisudzuje analýze aj interpretácii georeliéfu veľký význam (Minár, Tremboš, 1994, Tremboš, 1994, Mikláš, Izakovičová, 1997, Michaeli, 2001, Hrnčiarová a kol., 2006).

Z aspektu georeliéfu patrí skúmané územie k málo prebádaným oblastiam Slovenska. Morfoštruktúrami a zarovnanými povrchmi Kremnických vrchov sa zaoberal Lacika (1994, 1995, 1997). V širších súvislostiach venuje svoju pozornosť Kremnickým vrchom Mazúr (1964) a Lukniš (1964). Informácie o georeliéfe doplnili mapy Mazúra a Lukniša (1980), Mazúra (1980), Jakála (1980), Kvitkoviča (1980) a Mazúra, Činčuru a Kvitkoviča (1980).

Metodika práce

Cieľom príspevku bola geomorfologická analýza územia a konštrukcia geomorfologickej mapy v strednej mierke 1 : 50 000 a ďalších doplňujúcich morfometrických máp.

Metodiku a pracovný postup geomorfologického výskumu sme čerpali z prác Minára (1995, 2000, 2001). Základný postup geomorfologickej analýzy a tvorby geomorfologickej mapy bol nasledovný:

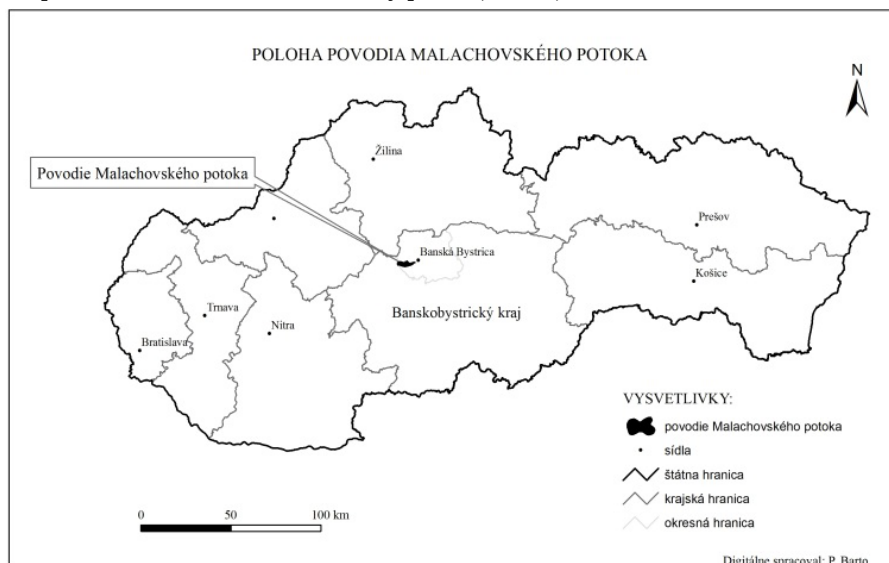
- v prvej fáze sme sa zamerali na štúdium literatúry z hľadiska teoreticko-metodologických problémov geomorfologického mapovania a z hľadiska geologickej stavby územia,
- druhá fáza bola venovaná digitálnemu spracovaniu informácií o georeliéfe v prostredí ArcView GIS. Vytvorili sme jednotlivé morfometrické mapy,
- v tretej fáze sme realizovali terénny výskum, ktorý bol zameraný na zber relevantných údajov a na overenie namodelovaných parametrov georeliéfu. Táto fáza bola významná z hľadiska individuálnej charakteristiky vyčlenených segmentov georeliéfu,
- poslednou fázou bola typizácia vyčlenených foriem georeliéfu (Minár, 1995). Každý forme bol priradený údaj o jej genéze. Výsledkom procesu je geomorfologická mapa v mierke 1 : 50 000, ktorá ovplyvnila jej obsahovú stránku (generalizácia obsahu).

Poloha územia

Skúmaným územím je povodie Malachovského potoka. Malachovský potok je pravostranný prítok Hrona s dĺžkou 10,6 km. Celková rozloha skúmaného územia je 16,35 km². Nachádza sa juhozápadne od Banskej Bystrice.

Mapa 1: Poloha povodia Malachovského potoka

Map 1: Location of the Malachovský potok (stream) basin

Zaberá katastrálne územia obcí Malachov, Radvaň, Badín, Horné Pršany, Kremnica. Takmer celé patrí do okresu Banská Bystrica (mapa 1). V smere západ – východ leží na rozhraní pozitívnych a negatívnych morfoštruktúr Slovenského stredohoria.

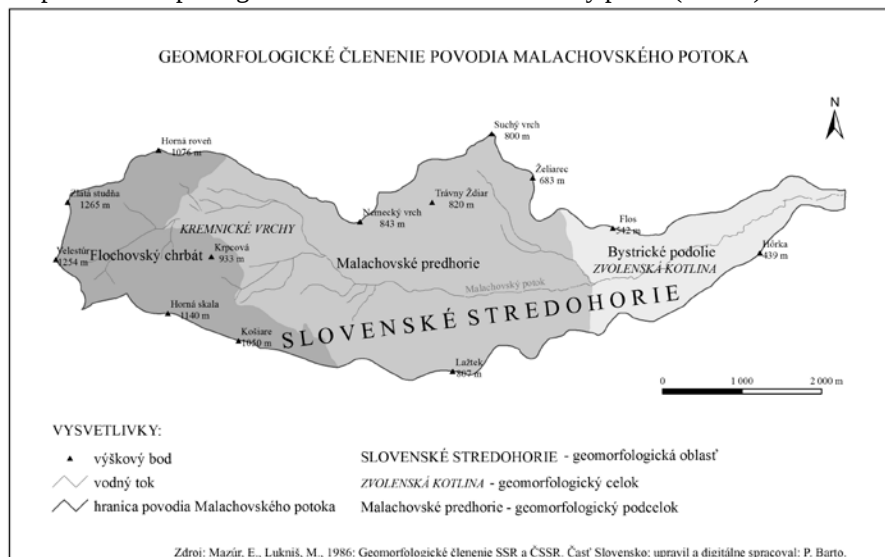
Regionálne geomorfologické členenie územia

Územie povodia Malachovského potoka v zmysle regionálneho geomorfologického členenia Slovenska (Mazúr, Lukniš, 1978, 1980) sa nachádza v oblasti sopečného Slovenského stredohoria v rámci subprovincie Vnútrotných Západných Karpát.

Najväčšiu plochu územia zaberá celok Kremnické vrchy s podcelkami Flochovský chrbát a Malachovské predhorie. Zvyšok územia patrí do celku Zvolenská kotlina s podcelkom Bystrické podolie (mapa 2).

Mapa 2: Geomorfologické členenie povodia Malachovského potoka

Map 2: Geomorphological division of the Malachovský potok (stream) basin

Geomorfologický vývoj územia

Morfogenéza územia sa odvíja od jeho pozície v medzihorskej kotlinovej zníženine na kontakte s vulkanitmi Kremnických vrchov. Pre vývoj georeliéfu skúmanej oblasti je významnou neotektonická etapa so vznikom zarovnaných povrchov.

Pohoria Slovenského stredohoria majú okrem podobnej geologickej štruktúry aj spoločný geomorfologický vývoj. Ich iníciaľným povrchom bol komplex neogénnych, viacfázovo vytváraných sopečných foriem georeliéfu, ktoré sa po ukončení vulkanickej činnosti postupne v meniacich sa morfo klimatických a morfoštruktúrnych podmienkach transformovali na iné, už nevulkanické reliéfne formy. Dominantným a určujúcim procesom uplatňujúcim sa na geomorfologickej transformácii pohorí Slovenského stredohoria boli diferencované tektonické pohyby mozaiky kryh uskutočňované na zložitom systéme zlomov (Lacika, 1997).

Aj vývoj Zvolenskej kotliny v priestore Slovenského stredohoria, úzko súvisí s vulkanickou a tektonickou činnosťou v období treťohôr. Stredne vysoko položená Zvolenská kotlina je eróznio-tektonického pôvodu (Lukniš, Plesník, 1961), ktorá vznikla tektonickým poklesom rozsiahlej kryhy v období bádenu počas diferenciačných pohybov medzi centrami vulkanizmu v Kremnických vrchoch, Javorí a Poľane. Vzniknutá depresia bola postupne v pliocéne vyplnená prietokovým jazerom (Nemčok, 1957, Lukniš, 1972).

O georeliéfe Slovenska pred neogénom vieme málo (Lukniš, 1972), a to platí aj pre naše skúmané územie. Najstaršie formy georeliéfu, ktoré sa zachovali, sú neogénne zvyšky zarovnaných povrchov označované ako stredohorská roveň (Mazúr, 1964). V Kremnických vrchoch sú zarovnané povrchy s obmedzeným výskytom v podcelku Flochovský chrbát. Ich malý výskyt sa dá vysvetliť cez eróznio-denudačnú deštrukciu pôvodne existujúcej stredohorskej rovne na výrazne pozitívne sa vyvíjajúcich hrast'ových morfoštruktúrach v popanónskych fázach vývoja. Pomerne veľa zarovnaných povrchov má Malachovské predhorie, kde ide skôr o menšie plošiny usporiadané do stupňovín. Vek zarovnaných povrchov sa kladie do obdobia panónu, keď po intenzívnej vulkanickej činnosti (báden) nastali vhodné podmienky pre planačné procesy (Lacika, 1994). Súčasne so vznikom zarovnaných povrchov proces zarovnávanía povrchu pokročil tak ďaleko, že z pôvodného stratovulkánu (formácia Zlatej studne a komplex Suchý vrch) ostali, už len zvyšky zvrstvených sopiek. Tento proces transformácie vulkanického georeliéfu pretrvával aj počas nasledujúcich období.

Formovanie existujúceho georeliéfu deštrukciou a odnosom zvetralín nastáva koncom panónu a začiatkom pontu za atickej tektonickej fázy (neotektonické fázy), ktorá v Karpatoch znamená najvýznamnejšie pohyby najmä zdvihového charakteru, čím sa upevnila základná morfológia doliny Hrona. Ďalším krátkym obdobím (1,5-2 mil. rokov) medzi rodanskou a valaskou fázou v období vrchného pliocénu vznikli priaznivé podmienky pre nové zarovnávanie a vznik vrchnopliocénnych pedimentov. Keďže sa tiahnu pozdĺž riek a zaznamenávajú jednu etapu rozširovania dolín nazval E. Mazúr túto sústavu plošín poriečnou rovňou (Lukniš, 1972). Poriečna roveň sa nachádza v podobe malých plošín na koncoch medzidolinových chrbtov v časti povodia, kde tvorí predhorský stupeň pod Kremnickými vrchmi.

Následne dochádza k postupnému pomalému vyzdvihnutiu dna kotliny (valaská fáza) a do zarovnaného dna kotliny sa postupne hĺbkovou eróziou začali zarezávať vodné toky. Povodie Malachovského potoka malo v podstate už od vrchného pliocénu dnešné ohraničenie a formy georeliéfu blízke dnešným, iba s tým rozdielom, že hĺbka rezby reliéfu bola vtedy zreteľne menšia.

Do tohto procesu formovania georeliéfu v období pleistocénu vstupuje kvalitatívne nový fenomén, a to klíma. Všeobecné ochladenie a striedanie studených a teplých klimatických cyklov vyvolalo celý rad špecifických procesov v danej morfo-klimatickej zóne. Procesy erózie a akumulácie sa prejavili aj v skúmanom území a výsledkom je vznik riečnych terás a proluviálnych kužeľov.

Výrazne špecifické v tomto kontexte je obdobie mladšieho holocénu, kedy do prirodzeného vývoja územia vstupuje antropogénny faktor a dochádza k intenzifikácii a akcelerácii procesov formujúcich georeliéf. Sú to hlavne odlesňovanie, banská činnosť a rozvoj poľnohospodárstva. Tieto procesy výrazne zrychlujú svahovú modeláciu a hĺbkovú eróziu.

Geomorfologická analýza povodia Malachovského potoka

Georeliéf územia sa odvíja od jeho pozície na kontakte dvoch odlišných geomorfologických celkov: Kremnické vrchy a Zvolenská kotlina. Výsledkom je veľmi pestré priestorové rozmiestnenie a usporiadanie jednotlivých foriem georeliéfu. Kremnické vrchy, ktoré budujú väčšiu časť územia sa nachádzajú v štádiu deštrukcie neogénneho vulkanického georeliéfu. Koncom neogénu sa sformovali do zložitej kryhovej morfoštruktúry, ktorá sa skladá z komplexu nerovnako vyzdvihnutých kryh obmedzených mnohosmerným systémom zlomov. Vulkanické horniny, ktoré sa podieľajú na geologickej stavbe Kremnických vrchov a na formovaní ich georeliéfu sú pasívnou štruktúrou. Podľa klasifikácie sopečného georeliéfu Slovenska Luknišom (1972) patrí západná časť územia do georeliéfu stupňovín so striedavo bralnoskalnatým reliéfom.

Pre georeliéf Bystrického podolia Zvolenskej kotliny tvoriaceho menšiu časť nášho územia je charakteristický mäkký modelovaný georeliéf s plochými chrbtami pahorkatinného charakteru, ktoré sú rozrezané dolinou Malachovského potoka.

Územie povodia Malachovského potoka je súčasťou zložitej mozaiky pozitívnych a negatívnych morfoštruktúr, ležiacich na severnom okraji Slovenského stredohoria. Skutočnosť, že Kremnické vrchy na našom území hraničia so Zvolenskou kotlinou, zvýrazňuje ich elevačné morfoštruktúrne postavenie. Výškový rozdiel medzi najvyššie vyzdvihnutými kryhami pohoria a kotliny je 500-800 m. Na tomto rozhraní dochádza k priestorovej zmene textúry dolinovej siete a k mobilite svahových procesov na východnom okraji Kremnických vrchov v podobe svahových porúch (Lacika, 1997).

Pri analýze morfoštruktúry vychádzame z typologického členenia reliéfu (Mazúr, 1980). Tektonický a štruktúrno-tektonický reliéf kryhových až vrásovo-kryhových štruktúr môžeme rozčleniť na tri základné podtypy a to:

- reliéf kryhovej vulkanickej štruktúry na stratovulkanických štruktúrach so stredným až silným uplatnením litológie s morfoskulptúrnym typom fluviálne rezanej hornatiny (podcelok Flochovský chrbát),
- reliéf hrasť a klenbohrasť vrásovo-kryhovej štruktúry s georeliéfom príkrovovo-vrásových štruktúr so slabým až stredným uplatnením litológie s morfoskulptúrnym typom nekrasovej planiny (podcelok Malachovské predhorie),
- reliéf priekopových prepadlín a morfotektonických depresí s georeliéfom na polygenetických sedimentoch slabo spevnených až sypkých štruktúr so slabým uplatnením litológie s morfoskulptúrnym typom proluviálno-fluviálnej rezanej pahorkatiny a fluviálnej roviny (podcelok Bystrické podolie).

Morfometrická charakteristika

Pri hodnotení georeliéfu územia po morfometrickej stránke nás zaujímajú jeho vybrané morfometrické parametre, ako sú nadmorská výška, sklonitostné pomery a orientácia georeliéfu voči svetovým stranám. K tejto charakteristike pridružujeme aj morfológické hľadisko (fyziognómia – tvárnosť reliéfu), ktoré predstavuje určitú čiastkovú syntézu jednotiek georeliéfu, odrážajúcu základné geomorfologické ukazovatele krajiny ako napr. celkový charakter povrchu, prevažujúce tvary, sklon, členitosť a genézu. Týmto ukazovateľmi sa potom charakterizujú morfológicko-morfometrické typy georeliéfu (Mikláš, Izakovičová, 1997, Tremboš, 1994).

Nadmorská výška

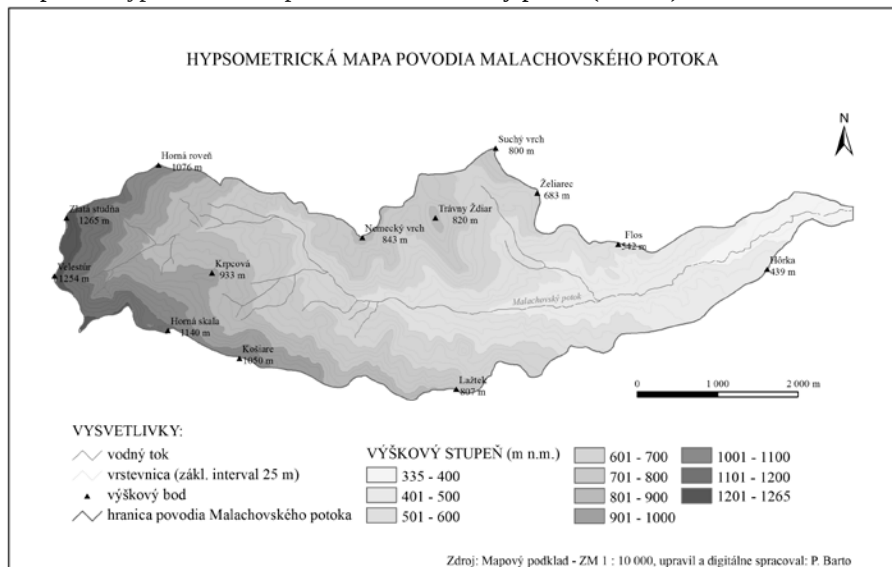
Povodie Malachovského potoka siaha prakticky od nivy Hrona na východe územia (ústie Malachovského potoka do Hrona, 335 m n. m.), až po vrcholové časti Kremnických vrchov v západnej časti územia (Zlatá studňa, 1 265 m n. m.).

Výškové rozpätie je 930 m. Priemerný prírastok nadmorskej výšky od východu územia na západ je 95 m/km. Maximálny prírastok nadmorskej výšky je v západnej časti územia na prevažne východných svahoch Zlatej studne a Veleštúra (1 254 m n.m.) a dosahuje hodnoty okolo 375 m/km.

Rozloženie nadmorských výšok a ich podiel na ploche povodia Malachovského potoka znázorňuje hypsometrická mapa (mapa 3) a histogram (graf 1). Z nich je zrejmé, že asi $\frac{1}{5}$ územia leží v nadmorskej výške do 500 m, teda v oblasti kotliny. Zvyšné $\frac{4}{5}$ územia patria do oblasti pohoria. Viac ako polovicu územia (53 %) zaberajú nadmorské výšky od 500–800 m.

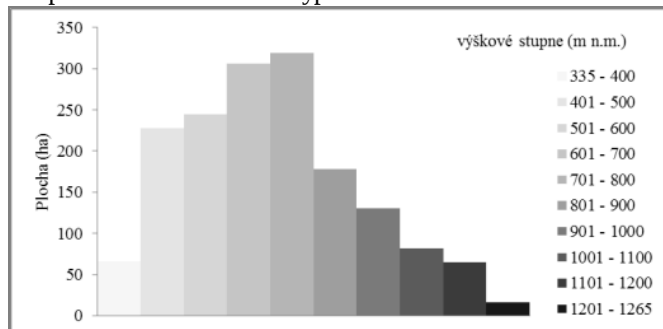
Mapa 3: Hypsometrická mapa povodia Malachovského potoka

Map 3: A hypsometric map of the Malachovský potok (stream) basin

Graf 1: Podiel hypsometrických stupňov na ploche povodia

Graph 1: The share of the hypsometric levels on the catchment area

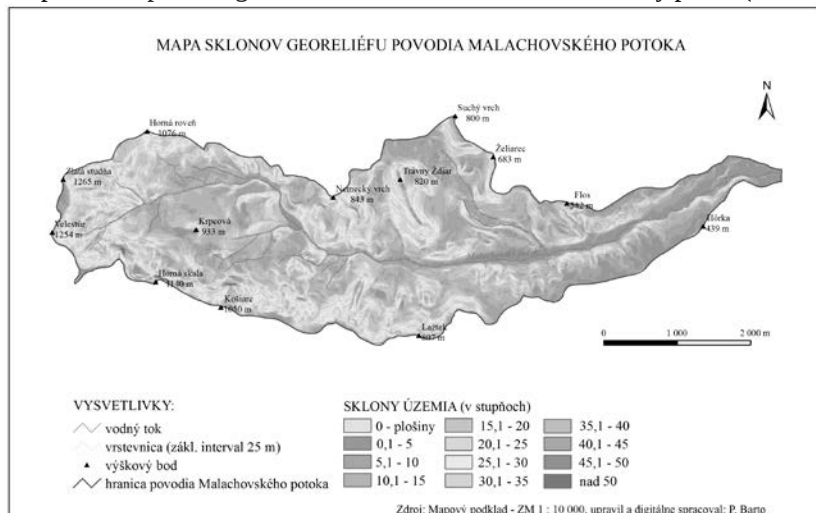
V 100 metrovom intervale v histograme zaberajú najväčší podiel v území výškové intervaly 601–700 a 701–800 m n. m. Najmenší podiel zaberajú najvyššie položené časti územia. V zmysle Lukniša (1972), ktorý na základe výškových pomerov k hladine mora člení georeliéf Slovenska na nížiny (95–300 m n. m.), nízke vysočiny (301–800 m n. m.), stredovysočiny (801–1 500 m n. m.), vysoké vysočiny (1 501–2 655 m n. m.), patrí väčšina územia k nízkym vysočinám a najvyššie položené časti územia k stredovysočinám.

Sklon georeliéfu

Situáciu sklonov georeliéfu v území zobrazuje mapa 4.

Mapa 4: Mapa sklonov georeliéfu povodia Malachovského potoka

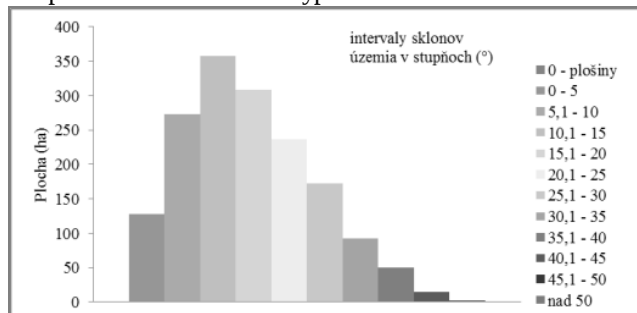
Map 4: A map of the georelief inclination of the Malachovský potok (stream) basin

Všeobecne hodnota sklonu georeliéfu smerom z východu územia na západ stúpa. V najvýchodnejšej časti prevládajú sklony do 5°. Smerom do pohoria hodnoty sklonov stúpajú. Z histogramu sklonov (graf 2) je zrejmé, že v povodí dominujú svahy s hodnotami sklonu 10,1°-15° a 15,1°-20°. Spoločne zaberajú asi $\frac{2}{5}$ územia. Najmenšie plochy zaberajú svahy s hodnotami sklonu nad 45°.

Graf 2: Histogram intervalového rozdelenia sklonov georeliéfu na ploche povodia

Graph 2: The share of the hypsometric levels on the catchment area

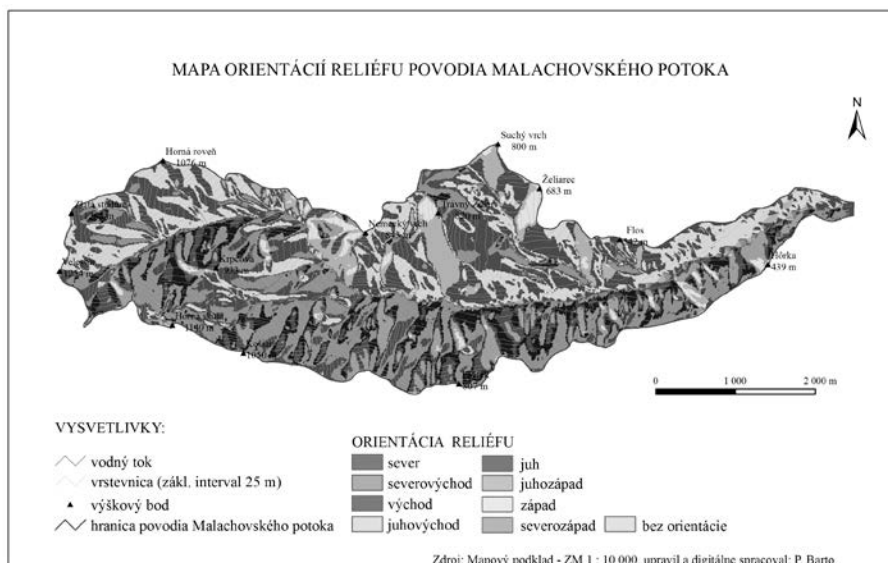

Orientácia georeliéfu voči svetovým stranám

Situáciu orientácií georeliéfu povodia dokumentuje mapa 5. Orientácia georeliéfu je do veľkej miery determinovaná prechodom kotliny smerom do pohoria v smere V→Z.

Mapa 5: Mapa orientácií georeliéfu povodia Malachovského potoka

Map 5: A map of the georelief orientations of the Malachovský potok (stream) basin

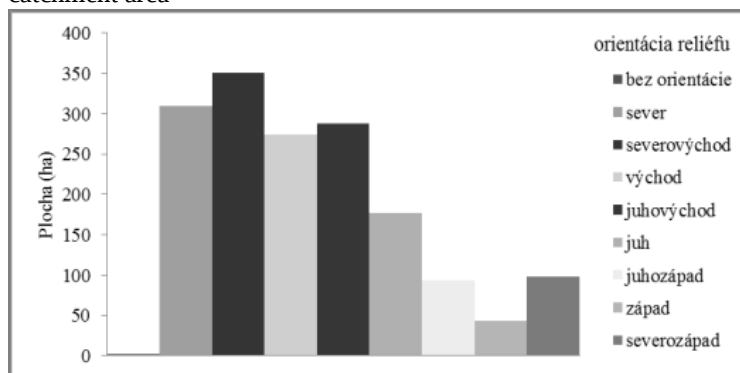
To potvrdzuje aj histogram (graf 3). Výrazne dominujú svahy severovýchodnej, severnej, juhovýchodnej a východnej orientácie. Minimálne sú zastúpené svahy západnej orientácie.

Morfologicko-morfometrické typy georeliéfu územia

Na území povodia Malachovského potoka sa nachádzajú na základe analýzy relatívnej výškovej členitosti z mapy relatívnych výšok celého územia Slovenska (Mazúr – Mazúrová, 1965) tieto základné morfologicko-morfometrické typy georeliéfu.

Nečlenená rovina, s relatívnou výškovou členitosťou od 0 do 30 m s prevládajúcim sklonom svahov 0° až 3°, zaberá oblasť riečnej nivy Hrona a Malachovského potoka.

Graf 3: Histogram intervalového rozdelenia orientácií georeliéfu na ploche povodia
 Graph 3: The share of the distribution levels of the georelief orientations on the catchment area

Pahorkatinu predstavuje mierne členené hladko modelované územie s výškovým rozdielom od 31 do 100 m s prevládajúcim sklonom svahov 2° až 9°, zaberá územie Bystrického podolia. Smerom na západ ju strieda silne členitá kotlinová pahorkatina s ostrejšie rezaným georeliéfom. Dolina Malachovského potoka je tu zarezaná, miestami s úzkou nivou a strmými svahmi.

Vrchoviny s relatívnym výškovým rozdielom, ktorý nepresahuje 310 m sú v území silne členité s prevládajúcim sklonom svahov 7° až 20°. Viazu sa k rozčlenenej zníženine na okraji Malachovského predhoria.

Posledným typom georeliéfu v území sú **nižšie hornatiny** s relatívnou výškovou členitosťou v rozpätí 311 až 470 m s prevládajúcim sklonom svahov 15° až 35° s veľmi hlboko rezaným reliéfom. Viazu sa k eróznou-denudačnému reliéfu vyzdvihnutého územia Flochovského chrbta.

Analýza foriem georeliéfu

Analýza foriem georeliéfu je zameraná na stručnú charakteristiku vlastností jednotlivých foriem, ich genézu, rozmiestnenie a usporiadanie v povodí. Podkladom analýzy je geomorfologická mapa povodia v M 1 : 50 000 (mapa 6).

1. Štruktúrne podmienené formy

Štruktúrne tvrdoše. Morfologicky nápadné štruktúrne tvrdoše nachádzame na pravobrežných svahoch Malachovského potoka a na plošine medzidolinového chrbta nad lokalitou Stupy. Sú budované strednotriasovými dolomitmi chočského príkrovu. Tvrdoše tvoria výrazné bralné formy s relatívnou výškou do 10 m. Z aspektu ochrany prírody ide o Chránený areál Malachovské skalky.

2. Eróžno-denudačné formy

Do tejto skupiny foriem patria tvary georeliéfu sformované viacerými typmi geomorfologických procesov.

Zvyšky zarovnaných povrchov. V Kremnických vrchoch nachádzame územia s odlišným rozšírením a usporiadaním plochých foriem georeliéfu, ktoré indikujú pravdepodobne na pozostatky neogénnych, resp. predneogénnych zarovnaných povrchov. Vychádzajúc z prác Laciku (1994, 1995, 1997) sú dané formy veľmi obmedzené a vo forme zvyškov sa vyskytujú v podcelku Flochovský chrbát. Menšie plošiny usporiadané do stupňovín pozorujeme v Malachovskom predhorí. Na hlavnom hrebeni Kremnických vrchov v okolí Zlatej studne (1 265 m n. m.) a Veľestúra (1 254 m n. m.) je takmer ideálne vyvinutá **stredohorská roveň** strednopliocénneho veku (Malgot, Mahr, Baliak, 1978, Bizubová, Minár, 1992). Zvyšky **poriečnej rovne** zastupujú malé plošinky na okrajoch plochých a oblých chrbtov rázsoch, kde tvoria pozdĺž Hrona predhorský stupeň (Lukniš, 1972).

Denudačné svahy. Výrazný podiel na modelácii georeliéfu majú predovšetkým svahové procesy (zosúvanie, creep, odzrňovanie). Podobne ako v Kremnických vrchoch, aj v oblasti Zvolenskej kotliny tvoria prevažnú časť georeliéfu svahy. Denudačné svahy sú typické pre exponovaný georeliéf Flochovského chrbta a Malachovského predhoria. V najexponovanejších častiach sú denudačné svahy výrazne strmé, väčšinou hladké, priamočiare, rovné, resp. konvexné svahy na odolnom podloží. Nemajú deluviálne pokrovy.

Denudačné chrbty. Chrbty tvoria jednu z dominantných foriem georeliéfu územia. Ich charakter (výška, šírka, priebeh, morfológia v drobnom) je výrazne ovplyvnená litologickou stavbou podložia a tektonikou. Najvyššie položené denudačné chrbty sa nachádzajú v Kremnických vrchoch na Flochovskom chrbte medzi Zlatou studňou (1 265 m n. m.), Veľestúrom (1 254 m n. m.) a bezmennou kótou (1 224 m n. m.) a na rázsochách smerujúcich na východ od hlavnej osi pohoria. Sú to denudačné chrbty bez výraznej asymetrie. Ďalšie, ale menšie chrbty, nachádzame v centrálnej časti Malachovského predhoria.

Denudačné sedlá. Vznikli procesmi denudácie na menej odolných horninách (vulkanoklastiká, paleogénne sedimenty flyšu), najmä tam, kde sa svahové toky dostali spätnou eróziou až do vrcholových častí chrbtov. Ich tvar, šírka, hĺbka, sú variabilné. Plytké sú medzi tvrdošmi na chrbtoch rázsoch, širšie na menej odolných flyšových horninách. Typickým príkladom denudačného sedla vyvinutého na hlavnom chrbte, kde pri jeho formovaní dominuje spätná erózia tokov (boj o rozvodie), je výrazné sedlo Tri kríže (1 182 m n. m.).

Úvaliny a úvalinové doliny sa viažu na menej exponované časti georeliéfu a na horniny s nízkou geomorfologickou hodnotou. Vyskytujú sa na hladko modelovanom mierne zvlnenom georeliéfe kotlinovej pahorkatiny Bystrického podolia v najvýchodnejšej časti územia a v okrajových úpätných častiach Malachovského predhoria.

Výmole vznikli lineárne tečúcou vodou na svahoch. Proces erózie lineárne tečúcej vody podporovalo najmä tradičné poľnohospodárstvo. Vývoj výmolevej erózie smeroval ku vzniku tzv. „badlandov“. Podľa výskumov Zachara (1958, 1970) v katastrálnych územiach obcí Radvaň a Malachov v Bystrickom podolí sa nachádzali väčšie areály celej sústavy strží a výmolev. V súčasnosti sú zväčša zalesnené.

3. Fluviálne formy

Geomorfologické procesy erózie a akumulácie Malachovského potoka, jeho prítokov a rieky Hron sa podieľali na vzniku fluvialných foriem georeliéfu v povodí. Predstavujú ich riečne nivy, riečne terasy, náplavové kužele a výmole.

Riečne nivy. Dolina Hrona je tektonická, založená na zlomoch, ktoré určujú jej smer. Silné pravostranné toky, medzi ktoré zaradíme aj Malachovský potok zatlačili Hron na východ k úpätiu Bystrickej vrchoviny. Z tohto dôvodu je veľmi slabo vyvinutá riečna niva. Riečna niva Malachovského potoka je najlepšie vyvinutá pod obcou Malachov. Šírka nivy sa v tomto úseku pohybuje okolo 80 - 100 m. Ostatné riečne nivy na skúmanom území sú vyvinuté v stredných a dolných častiach prítokov Malachovského potoka a väčšinou sú úzke a často zamokrené.

Riečne terasy. Hĺbkovou eróziou tokov v priebehu štvrtohôr vznikla sústava riečnych terás, ktoré vytvárajú morfológický veľmi nápadný stupeň medzi úzkou nivou Hrona a kotlinovou pahorkatinou. Riečne terasy strednopleistocéneho a spodnopleistocéneho veku sú najlepšie zachované po oboch stranách na dolnom toku Malachovského potoka. Je to druhá a tretia vysoká terasa a prvá a druhá stredná terasa. Plošne najrozsiahlejšie sú práve stredné terasy (mestská časť Radvaň a Fončorda).

Náplavové kužele. Zachovali sa pri vyústení menších tokov z Kremnických vrchov do Malachovského potoka v strednej časti povodia. Ich plošná rozloha je malá, ale akumulácie sú dobre vyvinuté, takmer výlučne z veľmi slabo vytriedeného až nevytriedeného silne zahlineného, slabo opracovaného štrku, pieskov a hĺn.

4. Svahové formy

Charakteristickou skupinou tvarov v povodí Malachovského potoka sú povrchové gravitačné formy, ktoré sa prejavujú rôznymi svahovými deformáciami a deluviálnymi pokrovmi (Boukal, Fajst, Šimůnek, 1966, Malgot, 1975, Nemčok, 1982).

Priaznivé geologické štruktúry pre vznik a rozvoj svahových pohybov spôsobili, že svahové deformácie patria k najrozšírenejším formám, ktoré výrazne negatívne ovplyvňujú rovnováhu krajinného systému. Svahovými pohybmi sú postihované okraje Kremnických vrchov (Flochovský chrbát, Malachovské predhorie), kde hrubé komplexy pyroxenických andezitov a andezitových pyroklastík ležiace na bazálnom paleogéne budovanom bridličnatým flyšom a na

neogénnych tufitických íloch sa posúvajú smerom do dolín. Vrcholové časti majú charakter blokových rozpadlín, nižšie položené časti charakter blokových polí, medzi ktorými sa nachádzajú plošné a prúdové zosuvy (Barto, Michal, 2012).

Zosuvné svahy. Sú to svahy výrazne formované zosuvnými procesmi a sú modelované viacerými, menšími a staršími zosuvmi. Zosuvný proces výrazne zmenil celkový charakter svahu.

Bloky a blokovo rozpadnuté chrbty. Tvoria ich výrazné gravitačno-štruktúrne bloky, ktoré vznikli podpovrchovým plazivým zliezaním za podpory procesu selektívnej erózie. Na okrajoch sú často postihnuté mladšími zosuvmi. Vyskytujú sa napr. v ostrejšie rezanom georeliéfe na vrstvách lávových prúdov, kde vytvárajú skalné hrady (skalné defilé), napr. Krpcová (933 m n. m.), Horná skala (1 150 m n. m.) a Dolná skala (991 m n. m.).

Svahové kamenné moria. Z geomorfologického aspektu ide o deluviálnu úpätnú akumuláciu kamenných blokov, ktorá vzniká rozpadom sopečných hornín na veľké bloky a následným gravitačným posunom sa nahromadila na úpätí svahu. Svahové kamenné moria vznikli v období kvartéru a reprezentujú najmladšie tvary georeliéfu v skúmanom území.

Zosuvná depresia. V povodí sa v rámci svahov vyskytujú neveľké zosuvné depresie s jazierkami. Predpokladáme, že ide o pomerne mladé zosuvy, pravdepodobne z najmladšieho glaciálu až holocénu.

Gravitačné zrázy a skalné steny na vulkanických brekciách. Georeliéf na vulkanických horninách spestruje v povodí Malachovského potoka séria skalných stien, veží, bášť a stupňov s výškou až 30 metrov. Vznikli v dôsledku selektívnej erózie, ktorá premodelovala hrubozrnné vulkanické brekcie (ronová erózia). Sú chránené ako Prírodná pamiatka Horná roveň.

5. Antropogénne formy

Vznik antropogénnych foriem georeliéfu je úzko spätý s činnosťou človeka, zvlášť pri ťažbe nerastných surovín, poľnohospodárskej činnosti a pri výstavbe sídiel a komunikácií. Podľa Červinku (1995) sme ich rozdelili na agrárne, montánne, komunikačné, litorálne a urbánne.

Agrárne formy reliéfu zastupujú **agrárne terasy, plošiny** a **valy** na svahoch v okolí obcí Malachov a Horné Pršany. Miestne názvy ako Kopanice a Pod Kopanicami prezrádzajú spôsob využívania týchto miestnych častí.

Montánne formy nachádzajúce sa v území sú spojené s ťažbou ortuti, ktorá zanechala v teréne veľké spektrum viditeľných, ale už aj málo čitateľných tvarov po ťažbe. Tieto tvary sú zastúpené povrchovými antropogénnymi formami ako sú **haldy, poklesy, pingy, odvaly** a banským suterénom **štôlne, šachty, šachtice**. Ich výskyt sa zachoval hlavne v hornej časti povodia Malachovského potoka. Menšie opustené **lomy** na stavebný kameň sa vyskytujú v okolí obce Malachov.

Komunikačné tvary antropogénneho reliéfu nájdeme v území v podobe **násypov, odkopov, prekopov** a zárezov, ktoré sa viažu k cestnej sieti.

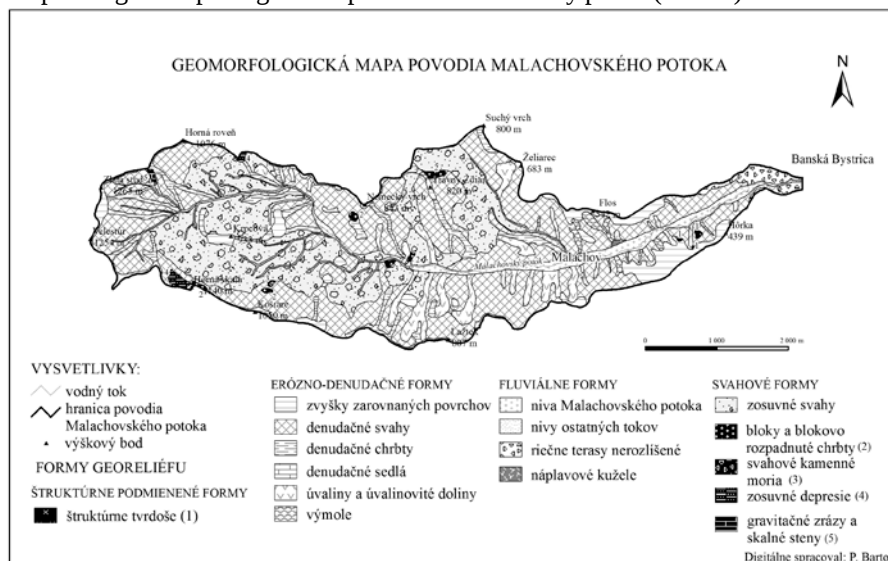
Z litorálnych foriem georeliéfu patrí do tejto skupiny **regulovaný úsek koryta** Malachovského potoka v obci Malachov a v mestskej časti Radvaň.

Sídlné terasy a **sídlný suterén** sú typickým prejavom urbánnych foriem georeliéfu. Najrozvinutejšie formy vznikli v mestskej časti Radvaň, odkiaľ dochádza k expanzii obytných areálov na nezastavané plochy priľahlej oblasti (Pršianska terasa). Podobné formy sídelného georeliéfu ale menšieho rozsahu, nachádzame v intraviláne obce Malachov.

Vo výslednej geomorfologickej mape (mapa 6) sa antropogénne formy, pri použitej mierke mapy nezakreslili.

Mapa 6: Geomorfologická mapa povodia Malachovského potoka

Map 6: A geomorphological map of the Malachovský potok (stream) basin

Záver

Geomorfologická analýza povodia Malachovského potoka, ktorej súčasťou je geomorfologická mapa v mierke 1 : 50 000 a ďalšie morfometrické mapy podáva prvotnú geomorfologickú informáciu o predmetnom území.

Na základe našich súčasných poznatkov o georeliéfe sme získali konkrétny obraz o charaktere jednotlivých foriem, o ich genéze a priestorovom usporiadaní. Z morfometrických parametrov georeliéfu sme analyzovali nadmorskú výšku, sklonitostné pomery a orientáciu voči svetovým stranám. Pri analýze foriem georeliéfu sme na základe morfogenetického obsahu vyčlenili tieto formy: štruktúrne podmienené formy – štruktúrne tvrdoše; eróznno-denuďačné formy –

zvyšky zarovnaných povrchov, denudačné svahy, denudačné chrbty, denudačné sedlá, úvaliny a úvalinovitú doliny, výmole; fluvialné formy – riečne nivy, riečne terasy, náplavové kužele; povrchové gravitačné formy – zosuvné svahy, bloky a blokovo rozpadnuté chrbty, svahové kamenné moria, zosuvné depresie, gravitačné zrázy a skalné steny na vulkanických brekciách; antropogénne formy – agrárne, montánne, komunikačné, litorálne a urbánne.

V textovej ako aj v mapovej časti sme si nekládli za cieľ podať úplný, komplexný a syntetizujúci obraz o georeliéfe, ani riešiť určité špecifické problémy. Stanoveným cieľom bola predovšetkým základná geomorfologická analýza skúmaného územia a konštrukcia geomorfologickej mapy. Geomorfologický výskum územia považujeme iba za prehľadný. Tejto problematike sa budeme venovať podrobnejšie v budúcnosti.

Literatúra

- BARTO, P. – MICHAL, P. 2012. Svahové pohyby na území západne od Banskej Bystrice. In *Geografická revue*. roč. 8, 2012, č. 1, s. 6-21.
- BIZUBOVÁ, M. – MINÁR, J. 1992. Some new aspects of denudation chronology of the West Carpathians. In Stankoviansky, M., ed. *Abstracts of papers International Symposium „Time, frequency and dating“, (Tatranská Lomnica – Stará Lesná, Slovakia, 16 – 21 June 1992)*. Bratislava : Geografický ústav SAV, 1992, s. 10.
- BOUKAL, V. – FAJST, M. – ŠIMŮNEK, P. 1966. Sesuvy na východních svazích Kremnického pohoří západne od Banské Bystrice. In *Věst. Ustř. Úst. geol.* Praha, 41, 1966, 4, s. 261–269.
- ČERVINKA, P. 1995. *Antropogenní transformace přírodní sféry*. 1. vyd. Praha : UK, 1995. 62 s. ISBN 80-7184-018-1
- HRNČIAROVÁ, T. a kol. 2006. *Krajinnoekologické podmienky rozvoja Bratislavy*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 2006, 316 s. ISBN 80-224-0910-3
- JAKÁL, J. 1980. Súčasné reliéfovotvorné procesy. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Mazúr, E. ed. Bratislava : SAV; SÚGaK, 1980, s. 45.
- KVITKOVIČ, J. 1980. Sklonitosť územia. Mapa IV/15. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Mazúr, E. ed. Bratislava : SAV; SÚGaK, 1980, s. 53.
- LACIKA, J. 1994. Príspevok k poznaniu veku zarovnaných povrchov v Slovenskom stredohorí. In *Geographia Slovaca* 7, 1994, s. 81-102. ISSN 1210-3519
- LACIKA, J. 1995. Zarovnané povrchy Kremnických vrchov. In Hochmuth, Z. ed. *Reliéf a integrovaný výskum krajiny. Zborník referátov z konferencie, Prešov 26.-27.10.1995*. Prešov : PF v Prešove UPJŠ Košice, 1995. ISBN 80-88697-25-5, s. 49-57.

- LACIKA, J. 1997. Morfoštruktúry Kremnických vrchov. In *Geografický časopis*, roč. 49, 1997, č. 1, s. 19-33.
- LUKNIŠ, M. – PLESNÍK, P. 1961. *Nížiny, kotliny a pohoria Slovenska*. 1. vyd. Bratislava : Osveta, 1961. 140 s.
- LUKNIŠ, M. 1964. Pozostatky starších povrchov zarovnávaní v československých Karpatoch. In *Geografický časopis*, roč. 16, 1964, č. 3, s. 289-298.
- LUKNIŠ, M. 1972. Reliéf. In Lukniš, M. a kol. *Slovensko 2 : Príroda*. Bratislava : Obzor, 1972, s. 124-202.
- MALGOT, J. 1975. Gravitačné deformácie svahov na okrajoch vulkanických pohorí Slovenska. In *Geografický časopis*, roč. 27, 1975, č. 3, s. 216 – 226.
- MALGOT, J. – MAHR, T. – BALIAK, F. 1978. *Geotechnické zhodnotenie podmienok ťažby Hg rúd na ložisku Veľká studňa*. Správa. Manuskript. Bratislava : archív Geofondu ŠGÚDŠ, 1978.
- MAZÚR, E. 1964. Intermountain Basins – A Characteristic Element in the Relief of Slovakia. In: *Geografický časopis*, Vol. 16, 1964, N° 2, pp. 105-126.
- MAZÚR, E. – MAZÚROVÁ, V. 1965. Mapa relatívnej výškovej členitosti Slovenska a možnosti jej použitia pre geografickú rajonizáciu. In: *Geografický časopis*, roč. 17, 1965, č. 1, s. 3-18.
- MAZÚR, E. 1980. Typologické členenie reliéfu. Mapa IV/12. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Mazúr, E. ed. Bratislava : SAV; SÚGaK, 1980, s. 50-51.
- MAZÚR, E. – ČINČURA, J. – KVIKOVÍČ, J. 1980. Geomorfológia. Mapa IV/11. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Mazúr, E. ed. Bratislava : SAV; SÚGaK, 1980, s. 46-47.
- MAZÚR, E. – LUKNIŠ, M. 1978. Regionálne geomorfologické členenie SSR. In *Geografický časopis*, roč. 30, 1978, č. 2, s. 101-121.
- MAZÚR, E. – LUKNIŠ, M. 1980. Geomorfologické jednotky. Mapa IV/16. Mierka 1 : 500 000. In *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. Mazúr, E. ed. Bratislava : SAV; SÚGaK, 1980, s. 54-55.
- MICHAELI, E. 2001. Georeliéf Hornádskej kotliny. In *Geografické práce*, Prešov : Katedra geografie a geoekol. Fak. hum. a prír. Vied PU, roč. IX, 2001, č. 2, 153 s. + 1 príl.
- MIKLÓŠ, L. – IZAKOVIČOVÁ, T. 1997. *Krajina ako geosystém*. 1. vyd. Bratislava : VEDA, 1997. 152 s. ISBN 80-224-0519-1
- MINÁR, J. 1995. Niektoré teoreticko-metodologické problémy geomorfológie vo väzbe na tvorbu komplexných geomorfologických máp. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium universitatis Comenianae*, Geographica Nr. 36, Bratislava : Univerzita Komenského, 1995, s. 3-126.
- MINÁR, J. 2000. Tvorba komplexnej geomorfologickej mapy Devínskej Kobyly (Metodické poznámky). In LACIKA, J. (ed.), *Zborník referátov. 1. konferencia Asociácie slovenských geomorfológov pri SAV*, Liptovský Ján, Chata Plus v Jánskej doline, 21.-23. 9. 2000. Bratislava : ASG pri SAV, 2000, s. 86-90.

- MINÁR, J. a kol. 2001. Geoeologický (komplexný fyzickogeografický) výskum a mapovanie vo veľkých mierkach. In *Geografické spektrum* 3, Geografika, Bratislava : Prirod. Fakul. Univerzita Komenského, 2001, 209 s.
- MINÁR, J. – TREMBOŠ, P. 1994. Analýza georeliéfu ako podklad pre komplexný krajinnoekologický výskum (modelové územie „Rudno“). In *Acta Fac. Rer. Nat. Univ. Com. : Geographica* 35. Mičian, Ľ. ed. Bratislava : PriF UK, 1994, s. 35-49. ISBN 80-223-0889-7
- NEMČOK, A. 1957. Vplyv geologických štruktúr na morfológický vývoj údolia Hrona. In *Geologický zborník*, Bratislava : SAV, VIII., s. 194-203.
- NEMČOK, A. 1982. *Zosuvy v slovenských Karpatoch*. 1. vyd. Bratislava : Veda, 1982. 320 s.
- TREMBOŠ, P. 1994. Morfometrická typizácia georeliéfu Slovenska pre aplikované účely. In *Acta Fac. Rer. Nat. Univ. Com. : Geographica* 35. Mičian, Ľ. ed. Bratislava : PriF UK, 1994, s. 129-137. ISBN 80-223-0889-7
- ZACHAR, D. 1958. Vplyv erózie na pôdu v okolí Radvane pri Banskej Bystrici. *Zborník Vodná erózia na Slovensku*, Bratislava.
- ZACHAR, D. 1970. *Erózia pôdy*. 2. vyd. Bratislava : SAV, 1970. 528 s.

THE GEORELIEF OF THE MALACHOVSKÝ POTOK (STREAM) BASIN

Summary

The geomorphological research of the Malachovský potok (stream) basin presents an initial geomorphological work about georelief of this territory. From the geomorphological point of view the territory belongs to the least described part of Slovakia.

The aim of this work is to analyse georelief and to create geomorphological map in the mid-scale 1 : 50 000 and another morphometrical map of the Malachovský potok (stream) basin. The methodology of the geomorphological research according to Minár (1995, 2000, 2001) was used.

The Malachovský potok (stream) basin is situated in the southwest direction from Banská Bystrica, in the Banská Bystrica region. The extent of the area is 16,35 square kilometres. This territory lies in the volcanic region Slovenské stredohorie. According to the geomorphological division (Mazúr, Lukniš, 1978) the eastern part of the area belongs to the Zvolenská kotlina basin, the western part belongs to the Kremnické vrchy Mts.

The location on the contact of the intramountainous Carpathian depression and the inner volcanic Carpathian range predicates multifarious geomorphological features of the territory. Now, the Kremnica Mts are at the stage of total transformation of the Neogene volcanic relief into a new form of a complex block morphostructure. The georelief of the Zvolenská kotlina basin is characterised by a smoothly modelled relief with flat ridges of hilly-lands.

The morphometric relief parameters such as degrees of elevation, inclination, aspect and morphological-morphometrical landform types were chosen for morphometric analysis. Vertical dissection of the river basin is 930 m a. s. l. Four fifths of the river basin lay in the mountainous areas (Kremnické vrchy Mts) and the rest belongs to the basin areas (Zvolenská kotlina basin). The altitudes ranging from 500 till 800 m a. s. l. occupy more than one half of the river basin area (53 %). The altitudes ranging above 1 200 m a. s. l. are least represented. The river basin has increasing value of the inclination in the direction from east to west. The inclinations with degrees ranging from 10° till 20° are dominant. The inclinations above 45° occupy only a small area. The main orientations of the slopes are north-eastern, northern, south-eastern and eastern directions. The morphological-morphometrical types of the river basin georelief are: plains, hill lands, uplands and lower highlands.

The consequential geomorphological map shows forms of the georelief in relation to the mid-scale 1 : 50 000:

1. The structural conditional forms: structural monadnocks,
2. The erosion-denudation forms: residues of planation surface, denudation slopes, denudation ridges, denudation saddles, dells and dell-like valleys, gullies,
3. The fluvial forms: river plains, river terraces, alluvial cones,
4. The slope forms: gravity slopes, blocks and deformed blocks of ridges, slope's block fields, gravity depressions, gravity cliffs and rock walls in volcanic breccias,
5. The antropogeneous forms: agrarian, montanian, transport, litoral and urban.

Mgr. Peter Barto, PhD.

Katedra geografie a geológie FPV UMB, Banská Bystrica

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

E-mail: peter.barto@umb.sk

ANALYSIS OF INTERNATIONAL TOURIST FLOWS BETWEEN UKRAINE AND SLOVAKIA

Oresta Bordun

Abstract

The modern state of international Ukraino-Slovakian tourist flows disclosed in the article. There are several factors that determined the current state tourist flows between Ukraine and Slovakia: historical, geographical, ethnic, and social development of transport infrastructure. The coefficient of tourist exchanges between Ukraine and Slovak Republic identified for the help of the statistical sources from the State Border Service in Ukraine. Major trends formation of tourist flows in Ukraine and Slovak Republic in period of 2009-2013 are analysed. Detected the main reasons predominance of tourist flows from Ukraine to Slovak Republic. The most important tourist resources of Ukraine, which could attract Slovak tourists briefly described.

Keywords: international travel, inbound tourism, outbound tourism, tourist flows

Introduction

The aim of this publication are coverage of geospatial particular arrangement and dynamic of tourist flows between Ukraine and Slovak Republic, which due to profitable geographic location and transport availability, have many common things, particular, in development of tourism section; also factors, which affected on development of international tourism first of all.

Research of problem and prospects formation and development international tourist exchange between Ukraine and Slovak Republic requires solution follow tasks:

1. Analysis of modern condition of international tourism.
2. Learn of the basic trends formation of tourist flows between Ukraine and Slovak Republic.
3. Learn of factors what affect on development international tourist contact.
4. Estimate tourist flows with help of mathematics exponent and structural analysis.
5. Describe geographical configuration, form tourist flows between Ukraine and Slovak Republic.
6. Determination of factors, which brake tourist flows between two countries.

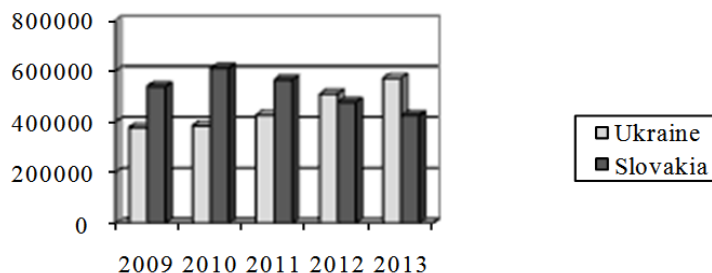
Problems of development tourist exchange between Ukraine and Slovak Republic discover Ukrainian scientist in different aspect. Main district and structure of tourist flows from Ukraine to another country and their regions are coverage in publications M. Malska, I. Chernin. Establishment cross-border cooperation between Ukraine and Slovak Republic dedicate to published V. Almashiy.

The main problems

Modern international tourism as priority direction of development social sphere accepted divided on two form: incoming or foreign, outgoing or foreign. They are different direct of tourist flows. One the same tourist flows between two countries for one country will determined as outgoing and for another – how incoming.

Under tourist flows understood direction of movement some number of tourist by some period of time. Main statistics indicators, which characterized tourist flows is amount of income, tourism revenue and costs, also length of stay. Most important statistical indicators, which characterize tourist flows of Ukraine, is amount of inhabitants, which visit another country with tourist aim, and number of tourist – citizen another country, which arrived to Ukraine. Due to the fact that administration of State border office of Ukraine in this rate include transit visitors, which VTO don't classification of tourist, determinate part or tourist from another country in common amount arrived to Ukraine very hard, it is possible only to look out general dynamic (Graph 1).

Graph 1: Number of tourist exchange between Ukraine and Slovakia (Tourist Group, 2014)

For the characteristics of tourist flows is important both quantitatively and qualitative indicators that reflect the features of tourist flows and their socio-economic importance for the development of tourism in the region. These indicators should include the characteristics of tourist traffic:

- 1) the ratio between the number of arrivals of foreign tourists from a given country and the number of people who went to the same country for tourism proposes;
- 2) such relevant categories of tourists in the total international tourists in the region;
- 3) main socio-economic trends relevant international tourist flows. One such indicator is the ratio of tourist exchanges. Where N_i - part of foreigners and of the first countries that visited the region (country) for tourism, the total number of foreign tourists; Z_i - the proportion of citizens who visited the i -th country for tourism in the total number of foreign tourists in the region (country).

Significant of this index range is from -1 to +1. Mining of the index indicates the dominance of tourists travelling on the arrival of foreigners. This state of international tourism in the region promotes its own tourist complex, as established tourism product is not consumed. If the sense is close to 0, it means that the intensity of arrivals and the second country commensurate with the intensity of travelling in these countries. The positive coefficient tourist exchanges indicate the predominance of the arrival of foreigners leaving the citizens of Ukraine abroad. The situation in the region is the most attractive, because consumption contributes to the intensification created this tourist product and improvement of the efficiency of the local tourism industry. The extreme sense of the coefficient becomes a limited number of cases.

The coefficient of travelling between Ukraine and Slovakia was positive for Slovakia recently, due to successful tourism development strategy of the Slovak Republic (Graph 2).

Ukraine-Slovak travelling have different kinds of interesting peculiarity, which will be explain gradually.

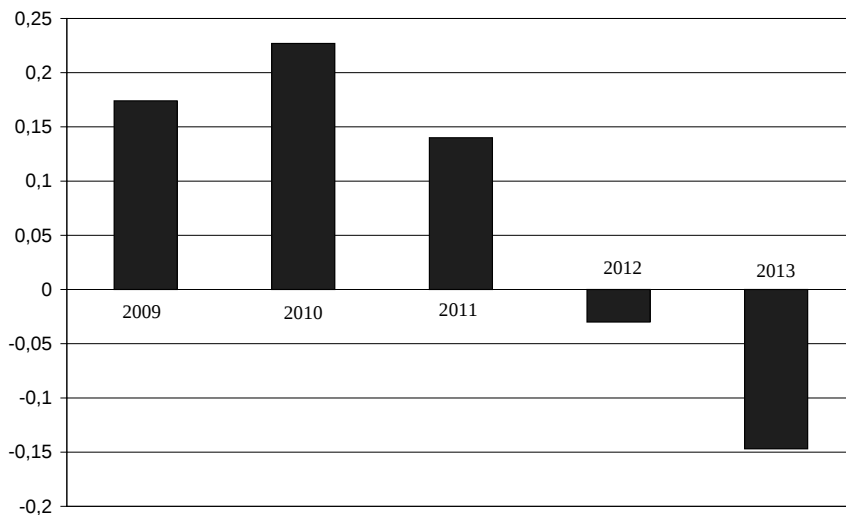
The first factor of cooperation between Ukraine and Slovakia is historical preface – Slovak-Ukrainian connection have ancient traditions. Thought Slovakia from ancient time pass main trading road, which connected Ukraine with Western and Southern Europe. From Middle ages Ukraine visited Slovaks travelling: trades and craftsman. Main part of priesthood of Transkarpasian, from what later exist bishops or professors Bogoslovskiy school, studied in 18 century in Tarnavska Bogoslovskiy seminary. In Tarnava was print the first book for Transkarpasian Ukrainians: “Katehuzm” (1698), “Bykvar” (1699) and “Kratcoe prupadkov moral sobranie” (1727).

First describes travel to Ukraine did Slovak, protestant confessor Daniel Krman, which in 1708-1709 years on order Semuhorodskoho prince witch visited here Swedish king Karla XII and meet with I. Mazepa. While their travelled in Slovak was Ukrainian philosophy- H. Skovoroda.

The first Slovak scientist who started deeper interest Ukraine, were Yan Kollar (1793-1852) and Pavel Hafaruk (1795-1861); there direct support contact

with Ukrainian figures and had a positive impact the development of national renaissance in Ukraine. Hfaruk one of the first in Europe defended identity of Ukrainian nation, their language and culture. In 40-th century 19 ct. Ukrainian poetry started learn L. Shur.

Graph 2: The coefficient of tourist exchanges between Ukraine and Slovakia in 2009 - 2013 (calculated by the author based on data from the State Border Service in Ukraine)

The main representative Ukrainian-Slovak relations in 19 ct. was Bogysh Nosak-Nezabydov (1818-1877); his own the first translate Slovak from Ukrainian language, posted in press ("Dyma pro vtechy dwoh brativ z Azova", 1848).

Another factor in the development of close cooperation in tourism between Ukraine and Slovakia are geographic and ethnic closeness. Ukrainians and Slovaks have joint border, length of which is about 100 km on the territory of the Priashiv Region, the centre of which is Priashiv. Its became the centre of Ukrainian culture in Slovakia. Due to geographical proximity, Slovaks are ethnically related to Ukrainian: both nations have a similar social structure, way of life, language and folklore, finally they were united by a joint misfortune until 1918 during Hungarian oppression. Nevertheless, their relationship was limited by Transcarpathia and less by Galicia.

Third, but not least important factor for developing tourist exchanges between the two countries is the presence of a transport system that would provide transport for travelling to tourist places.

Railway transport provides transportation of goods and passengers by rail routes. It plays an important role in the economic relations between producers and consumers, districts and regions of the country and with foreign partners. Transportation at a distance of 300 km is effective. Double-track electrified railway lines connect our country since the days of the Soviet Union, as they supplied Ukrainian ore to Slovak at the plant in Koshitse.

Car Complex is a combination of vehicles without rails, equipment and facilities. Road Transport Infrastructure by quantitative indicators dominates among all kinds of transport. In terms of passenger traffic road transport in 5-6 times dominated by railway transport. Slovakia and Ukraine are connected by international trunk highway M-17, which corresponds to the latitudinal direction and extends from Kyiv through the cities of Western Ukraine – Rivne – Lviv to BCP Uzhgorod and BCP Chop.

However, besides the train, bus or car, you can use a faster mode of transport - plane. From Kyiv and Lviv are scheduled flights to Bratislava, and to Poprad – the centre of the ski resort – are charter flights from Kyiv.

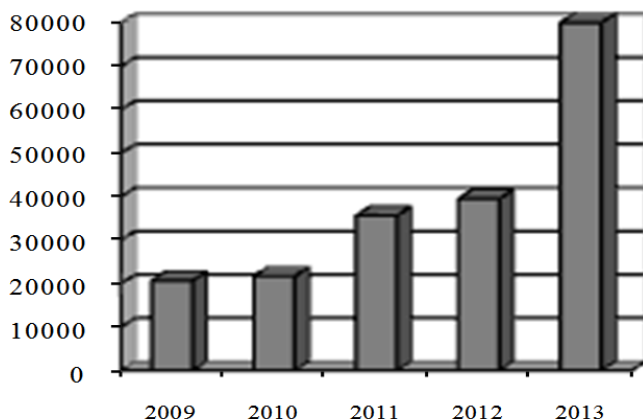
A special elements of border infrastructure are border crossing points (BCPs). History of a Ukrainian-Slovak BCPs starts in 1993, when Slovakia became independent. Since that time it was not opened any additional BCP between Ukraine and Slovakia, although with other countries, such as Poland, the situation is much better.

At various meetings of international level government representatives and deputies of the Ukrainian-Slovak parties discuss the feasibility of the construction and opening of new border checkpoints, which will avoid red tape at the border crossing. In this context, the parties seek to discover and develop tourist border crossing point "Yluch - Zabrod", which will allow the development of local border traffic and it is especially important for the inhabitants of these regions. And on the other side it will reduce the waiting time at the already existing border crossing points that will have a positive impact on trade and other economic indicators. In the future, it would help to realize the project "Carpathian tourist road" and through activation of the tourism activity on the joint border area of "Carpathian Euroregion" (Almashiy, 2013).

Slovakia is attractive for tourists because of its beautiful nature, especially mountains, caves, cultural and historical monuments as medieval castles and towns, folk architecture, spas and ski lodges. The country has a high concentration of castles per one person. To favourite hotspots for tourists belongs capital and the High Tatras and Poprad. Also, travellers visit other mountain regions: the Low Tatras with bases Yasna, Hopok, Donovaly, National Park "Slovak Paradise", under the mountain regions Liptov with thermal water parks and pond "Lyptovska Mara" in Besheniova and city Spush where is famous castle and Levocha, This historical centre is included in the UNESCO list. Middle-aged cities with old historical centre is Bardiyiv, Kezhmarok, Banska Shtiavnutsia, Banska Bystrytsia,

Kremnitsia, Trnava. Besides Bratislava Castle also is known Zvolenskiy castle, Krasna Hvorka, Chahtytskiy castle and Trenchunskiy castle. From spa resorts foreign tourists visit especially Pieshtiany, Trenchianski Tieplitse, Rayetske Tieplytse, Bardeyovske Kypele. The flows of tourists from Ukraine to Slovakia resently increased (Graph 3).

Graph 3: Ukrainian tourists were serviced Slovak tourism organizations in 2009 - 2013 (Slovenská agentúra pre cestovný ruch, 2014)

Most of the tourists who registered for nights in the country are themselves citizens of the Slovak Republic (59.1%), the rest comes to rest from the Czech Republic (approx. 13.4%), Poland (4.8%) and Germany (3.7%), Austria (1.7%), Hungary (1.7%) and Ukraine (5%) (Slovenská agentúra pre cestovný ruch, 2014).

The country is represents in tourism by the Slovak Tourism Agency (slov. Slovenská agentúra pre cestovný ruch), which is engaged of the promotion of Slovakia abroad (Slovenská agentúra pre cestovný ruch, 2014).

Slovakia is aimed at inexpensive family vacation. Ski resorts is very popular among foreigners, including Ukrainian. When compared with Austria, the Slovak resorts are much cheaper, but the appeal of the Alps, in fact, is much higher and there are better service, and because of it in Austria is higher prices. The price policy of all resorts in Slovakia is very democratic. For example, accommodation with breakfast at the hotel "Druzhba" in the Low Tatras cost per day on average 45 euros. Meals can cost 10 euros.

As for hotel in Slovakia, they are here on a different flavour and wallet. However, even in tree star hotel to you propose Wellness-complex spa-procedure, internet, and other modern services. Besides as we was reported in the management of tourism Slovakia, they "will not have beds without infrastructure". It building

hotel complex, then the investor has necessarily has take care of extensions the slopes, equipment them with snow guns, don't forget also about the cultural-entertainment places, mode infrastructure etc. And in the off-season hotel were not empty, Slovaks active organize on their territory different business tour: seminars, conference, investment forums and festivals (Turisti opäť objavili Slovensko, 2014).

Ukraine tourists analysis over the past five years has shown a very insignificant part of Slovaks. Having all the prospects for development, our travel products are poorly advertised at the Slovak market. The most important tourist resources of Ukraine, which could attract Slovaks are:

Carpathian Mountains are considered one of the most popular resorts and tourist centres of the country. An original nature of territory, beauty of its Alpine meadows and woods, rough rivers and mountain lakes, soft climate, curative mineral sources, the historical and architectural monuments can attract everyone to themselves. Thousands of tourists and people who like travels and adventures come here. The Ukrainian Carpathians are relatively gentle peaks that rise as high as 2061 m (Mt. Hoverla). The largest resorts are located in Slavske, Bukovel, Tysovet, and Dragobrat. Some of the smaller resorts are in Krasiya, Dolyna, Beskid, Polyana, Synevyr, Yaremche, Verkhovnya, Kosiv, and Yavoriv. There are a number of Ukrainian ski resorts: Dragobrat, Bukovel, Pylypec, Izky, available for Slovak skiers.

Mineral water is among the main natural resources of Ukraine, good for drinking and cure of various internal organs diseases. The world-famous mineral waters of Truskavets, Morshyn, Nemyriv and Shklo, which healing properties are comparable with widely known Baden-Baden and Karlovy Vary ones.

Kyiv (also known as Kiev), a scenic city of close to 3 million people situated on the Dnieper River, is the bustling capital of Ukraine. Ancient Kievan Rus, which reached its greatest period of ascendancy during the 11th and 12th centuries, was a centre of trade routes between the Baltic and the Mediterranean. The art and architecture of Kyiv are world treasures. The Cathedral of St. Sophia, where the princes of Kyiv were crowned in the years of Kyiv's grandeur, has outstanding mosaics and frescoes dating back to the 11th century. Overlooking the old section of Kyiv, Podol, stands the Ukrainian Baroque church of St. Andrew, much beloved by Ukrainians. The Percherska Lavra, the Monastery of the Caves, a short trolley ride from the center of town, has two 11th-century cathedrals on its grounds, in addition to its world-famous catacombs, bell tower, and museum collections. Close to the centre of town stands the Golden Gate, a structure which dates back to 1037. This recently reconstructed remains of the former fortified wall of the city defined the limits of the city in centuries past. Several blocks away, stands the magnificent 19th-century Cathedral of St. Volodymyr.

Kamyanets-Podilsky, one of the oldest cities in Ukraine, is considered a phenomenon of great cultural importance. A rocky island skirted by the tight loop

of the Smotrich River flowing in a picturesque canyon, served as a unique pedestal on which over more than a thousand years both well-known and anonymous masters created a miracle in stone. Kamyanets-Podilsky is striking for the harmonious blend of landscape and architecture. The Old City's past is full of mystery. The precise age of Kamyanets-Podilsky has not until recently been ascertained. Some historians claimed that the city was founded at the beginning of our era by the Dacians during the Roman-Dacian wars. Allegedly, it was named Petridava or Klepidava (from the Greek "petra" or the Latin "lapis" meaning "stone" and the Dacian "dava" meaning "city").

The beautiful medieval city of Lviv has been the "Western Ukraine capital of culture" for three centuries. Founded in 1256 by Danylo Halytskyi, a prince of the Galicia-Volhynia principality, this city of 850,000 is only 50 kilometers from the Polish border. Under the long reign of Danylo's son, Lev (1264-1301), Lviv came to be the capital city of the Galician-Volhynian Kingdom. It is full of culture & historical significance to Ukrainian history. One can find in Lviv the most beautiful architecture in Eastern Europe and it is no wonder that many who visit the city leave with lasting memories and love for Ukraine. So it is no wonder that the central part of the city is included in the UNESCO list of World Heritage.

Conclusion

Ukraine have all variety of tourist resources but tourist infrastructure was very low quality. The exceptions are the tourism industry in large cities Lviv, Kyiv, Kamyanets-Podilsky and ski resorts in the Carpathians. However, there is difficult arrival to this place. Only the main roads Ukraine is well equipped tourist infrastructure, while others discourage tourists with its bad providing. There is no information to ensure the development and promotion of Ukrainian tourism in the international tourism market.

At the same time, Slovakia tourism demonstrates more advantages in the international tourism market including information and advertising, Ukraine has to cooperate and learn from Slovakia.

References

- ALMASHIY, V. 2013. Ukrainian and Slovakian interstate cooperation. Collection of scientific works: Efficacy public administration. 2013. Issue 35, p.65-72.
- BORDUN, O. – KADNICHANCKIY, D. 2012. The analysis of tourist flow from Italy to Ukraine. Scientific journal of the Taras Shevchenko National University of Kiev. Series geogr., 2012, Issue 20, p. 157-165.
- BORDUN, O. 2013. The analysis of international tourist flow Ukraine. Scientific journal of the Lviv University. Series geogr. 2013. Issue 43. Pt.2, p.137-146.

SLOVENSKÁ AGENTÚRA PRE CESTOVNÝ RUCH (SACR). TOP 15 krajín podľa počtu ubytovaných hostí na Slovensku za obdobie 2009 - 2012 [online]. <http://www.sacr.sk> [cit. 2014.09.26]

TOURIST GROUP. [on line]. <http://www.ukrstat.gov.ua/> [cit. 2014.09.26]

TURISTI OPĎĎ OBJAVILI SLOVENSKO. [on line]. <http://cestovanie.sme.sk/c/6371299/turisti-opat-objavili-slovensko.html> [cit. 2014.09.26]

Oresta Bordun, PhD., Associate professor

Department of Tourism, Faculty of Geography

Ivan Franko National University of Lviv

St. Doroshenko 41, 79000, Lviv

E-mail: obordun@ukr.net

ACTIVE TOURISM DEVELOPMENT IN WESTERN UKRAINE

Mykhailo Hamkalo

Abstract

Active tourism is one of the most popular tourism types in Western Ukraine. It is facilitated by the diversity and attraction of natural resources as well as rich cultural and historical heritage. Western Ukraine consists of seven oblasts (regions): Volyn, Zakarpattia (Transcarpathia), Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Ternopil, Chernivtsi. Active tourism, especially hiking and skiing, began to develop within this area in the second half of the 19th century. This was facilitated by the emergence of numerous societies that specialized in active leisure promotion: Austrian Tourist Club, Polish Tatra Society, Czechoslovak Tourists Club, Chornohora and Plai. Environmental conditions and resources allow many kinds of active tourism, and considerable financial investments contribute to the emergence and development of ski resorts Bukovel, Plai, Dragobrat, Izki and others. The article analyzes the development of cave tourism; the main cave systems are described.

Keywords: active tourism, Western Ukraine, historical background, cave system

Introduction

Since the mid-19th century the territory of Western Ukraine was a place of vacationing and treatment for people from Austria-Hungary, and later from Poland and Czechoslovakia. Active tourism developed thanks to the creation of the Austrian Alpine Union (Oesterreichischer Alpenverein), Austrian Tourist Club (Oesterreichischer Touristenclub) and Polish Tatra Society (Polskie Towarzystwo Tatrzańskie), in particular, its departments within modern Ivano-Frankivsk Oblast: Stanislavskiyi in Ivano-Frankivsk and Chornohora in Kolomyia. The main objectives of these departments were to organize hiking trips, to promote the development of mountain shelters chain and to mark routes.

Historical background of active tourism development

Highland of Ukrainian Carpathians - Chornohora mountain range was very popular among tourists which resulted in the tourism infrastructure development within this territory during 19-20 centuries. The first mountain shelter in Ukrainian Carpathians was established in 1878 in the tract of Hadzhyna in Chornohora. In 1904 Chornohora Department of PTS marked travel routes with coloured stripes for the first time.

In the coming years, similar tourists centres were built in the tracts of Zarosliak at the foot of Mount Hoverla (1879) and Zavoiela in the valley Prut, mountain meadow Hropa (to the south-east of Mount Pip-Ivan-1883) and at the bottom of Mount Smotrych (1900). In the interwar period shelters in Chornohora were in more places: in the mountain meadow Maryshevska (since 1937.), on Yablunytskyi pass (since 1932), at the foot of Mount Kukol on the side of Vorokhta, on the range of Kostrych, and on the side of Zakarpattia – in the valleys Rohneska and Kvasivskyi Menchl, at the bottom of Mount Hutyn-Tomnatyk.

The lack of local lore and tourism activities negatively affected excursions and trips quality. Hiking was organized spontaneously, often without adequate prior scientific preparation. Local lore and tourist society "Plai" was established in 1924 in order to organize local lore and tourism activities. The society was engaged in local history research - collecting ethnographic descriptions, historical materials, analysis of the natural environment and resources, the results of which were used in designing and marking travel routes as well as mapping.

In addition to local lore and tourist society "Plai", society "Chornohora" acted in the researched area since 1910. In short time mountain shelters in mountain meadow Plistse, near mountains Grofa, Dovbushanka, Syvulia and the pass "Ryzhi" and "Stoly" were built thanks to the joint efforts of given societies. Tourist routes were marked in Chornohora and Gorgany. Regular staff (mountain keepers) which was responsible for the tourists' placement and escort, shelters maintenance, etc. was kept at the cost of membership due and donations.

The creation of Rakhiv department of Czechoslovak Tourists Club gave a considerable impetus for the active tourism development in what is now Zakarpattia oblast (the Transcarpathian region) in the 20th c. Its activity resulted in the creation of mountain shelters chain, in particular the construction of tourist shelter in the mountain meadow Menchl Kvasivskyi at an altitude of 1314 m above sea level. This facility operated since 1932 and provided accommodation for 50-60 people. At an altitude of 1200 m above sea level there was a tourist shelter "Wegerova Chata", which was situated in the house of the Carpathian mountain meadows Czech-Slovak Inspectorate. Several other mountain shelters on the ways to the main peaks of Chornohora range were created too (Quirini-Poplawski, 2006).

Seasonal (June 1-September 30) mountain shelter designed for 52 people started its work in 1932 in Rakhiv. At the foot of Chornohora in Bohdan village several mountain shelters of Czechoslovak Tourists Club were created: Rosenthaluv (4 seats), forestry (10 seats); in Luhy village at the confluence of Hoverla and Balzatul streams (13 seats). In 1935 a tourist shelter "Hoverla" (20 seats) was created, which was situated in the house of Delimitation Commission, at the bottom of Hoverla. In 1937, there were 61 centres with 475 beds, where tourists could stay overnight. Active work of Transcarpathian department of CTC is testified by the developed in 1928 jubilee Carpathian tourist path (route) 343 km

long, which also included 22 marked side routes, the total length of which was about 1000 km (Quirini-Poplawski, 2006).

Natural and recreational potential characteristic

The area in question is characterized by remarkable biodiversity that is caused by considerable vertical drop from 101 m above sea level (Transcarpathian lowland) to 2061 m (Hoverla). Besides mountain ranges of Ukrainian Carpathians, Transcarpathian and Polesian lowlands, there are also Volyn and Podolian uplands. The area of the region is also crossed over by the main European watershed of the Black and Baltic Seas basins.

Ukrainian Carpathians are medium-height mountains and do not reach the snow line. Major elevations of summit plain are characteristic of Chornohora (2061 m), Marmarosha crystal massif (1946 m), Svydovets (1883 m), Gorgany (1836 m). Hardness and firmness of Marmarosha massif crystalline rocks caused highly dissected topography of this area with deep gorges, sharp ridges and peaks.

Ukrainian Carpathians are characterized by mild temperate continental climate. The distribution of heat and other climatic parameters (air pressure, precipitation, wind direction and strength) are determined primarily by the terrain. Carpathian Mountains stop cold air masses from the north, so the climate is formed predominantly by wet air masses from the Atlantic Ocean and continental air of temperate latitudes. Mountainous terrain enhances continental air. In the mountain part of the region there are the lowest average temperatures in January ($-8^{\circ} \dots -6^{\circ} \text{C}$) and July ($+14^{\circ} \dots +16^{\circ} \text{C}$). In Nyzhniy Studenyi village (Transcarpathian oblast) the absolute minimum temperature -36°C is recorded [3, p.21].

The highest amount of precipitation (over 1400 mm) falls in the highest part of Ukrainian Carpathians - Chornohora range. Precipitation falls mainly in summer, especially in June and July (over 60% of the annual rate). The most favourable period (under weather conditions) for hiking is August and September. The snow cover in the mountainous part of the region settles in mid-November, and thaws at the beginning of April-May.

Availability of altitudinal diversity is predetermined by temperature changes due to altitude. Thus, at an altitude of 613 m above sea level (Luhy weather station) average annual temperature is $5,4^{\circ} \text{C}$ and at an altitude of 1429 m above sea level (Pozhzyhevska weather station) – it drops to $3,2^{\circ} \text{C}$. Dangerous weather phenomena recorded in the researched area include: thunderstorms, strong winds and fogs. Chornohora range belongs to the territories of Ukrainian Carpathians and Ukraine as a whole which have the greatest number of days with thunderstorms. 45 thunderstorm days per year are recorded here. Thunderstorm activity begins in April, gets more intense in May, when the number of days with thunderstorms reaches eight, and is the most intense in July - up to 11 days; in August the number

of such days is 7-9, in September - it gets considerably weaker, and in October and November thunderstorms are a very rare phenomenon (Hamkalo, Kudla, 2011).

Unlike most other types of tourism, **hiking** does not require relatively large material investments, as it develops in the existing natural environment and does not require significant investments in preparation and organization of tourist and sport events as well as construction of special facilities for their realization. Creation of favourable conditions for hiking is possible providing that there are clear high-quality route marking (labelling) and description, recreation facilities (campings). These tasks are dealt with by public community members ("Carpathian paths" Society) and experts of nature reserve fund.

Currently a chain of natural reserve fund sites is established within Ukrainian Carpathians: Carpathian Biosphere Reserve, "East Carpathians" Biosphere Reserve, "Gorgany" Nature reserve, Vyzhnytsya National Nature Park, "Synevyr" National Nature Park, "Skole Beskyd" National Nature Park, "Carpathian" National Nature Park. Within the flat part the following national parks stand out: Yavorivskiy, Prypiat-Stokhid.

In the Carpathian Biosphere Reserve one can find an extensive chain of ecotourism routes that are laid across the most interesting and attractive conservation areas, where a significant number of outstanding natural, cultural and historical objects is concentrated. The most popular environmental routes are: "Na Sokolyne Berdo" ("On the Falcon's Nest"), "Kevekiivskymy Pralisamy na Petros" ("Through Kevelivskiy Virgin Forests to Petros"), "Pralisamy Chornohory na Hoverlu" ("Through Chornohora Virgin Forests to Hoverla"). All routes are provided with information leaflets, stands and are marked in-situ (The Carpathian Biosphere Reserve, 2014).

The most popular category routes are mapped through Ukrainian Carpathian highlands and include: Chornohora, Svydovets, Marmarosha ranges and Gorgany. Such trips are designed for 6-8 days with the length of 120-160 km.

Ski tourism develops within such resorts: Slavske, Dragobrat, Pylypets-Podobovets, Bukovel and others. Ski resort Bukovel is located near Polianytsya village (Ivano-Frankivsk oblast) at an altitude of 850-1372 m above sea level. The resort construction started in 2001 and in 10 years it has become one of the best resorts in Eastern Europe. The main factors that determined the choice of resort construction were: favourable location, unique climate conditions that prolong winter season. In 2012 the season finished on May, 9. The first tourists (about 10 thousand people) were received by the resort in 2002-2003 seasons. Currently there are 16 chairlifts serving, built-up infrastructure (hotels, multi-storey parking, restaurants, outfit rent, night clubs). Ski resort Bukovel has predominantly 4-chair lifts with a carrying capacity of 2400 persons per hour, which serve 55 km of trails of varying complexity on the slopes of five mountains: Dovha (1372 m), Bukovel, Bulchynokha, Babyn Pohar, Chorna Kleva. All runs are equipped with artificial snow spray, and three runs have fixed lighting.

For 2013-2014 season there were 61 runs of all levels of difficulty prepared: 13 blue (easy for beginners), 41 red (average, for experienced skiers), 7 black (for sportsman and experts). The longest run is blue trail for beginners 5G (2106 m), which is located on the Chorna Kleva mountain, while the shortest run is run for experts 1B (296 m) - on Bukovel mountain. In 2012 Bukovel was voted as the world's fastest growing ski resort (Ski and Spa Resort Bukovel, 2014).

Ski resort Pylypets-Podobovets is situated at an altitude of 700 m above sea level in the villages of Pylypets and Podobovets of Mizhhirskiy district in Zakarpattia region. The resort is characterized by average transport accessibility, which is caused by the lack of direct railway connection, the nearest train station is Volovets, on a railway branch Kyiv-Lviv-Chop. There are six chairlifts in Pylypets, four on Mount Hymba (1491): a chair cableway 1650 m long, surface lifts 1500 m, 700, 300 m long, and two on Mount Magura: surface lifts 1000m and 800m. Chair lift on Mount Hymba is open all year round. In snowy winters the resort is known as the free-ride centre. The most popular resort runs are on Mount Hymba, over 20 km long, the longest among them has 2 km; on Mount Zhyd Magura the longest run is 1500 m long. All runs are equipped with snow cats. No artificial snowmaking.

Ski resort Dragobrat is the highest in Ukraine. It is located on Svidovetsky range at an altitude of 1350-1704 m above sea level and surrounded by Blyznytsia (1883 m), Stig (1707 m) and Zhandarm (1800 m) mountains. The slopes of these mountains are used only when there are free-rides, which greatly increases the existing vertical drop within the resort and covers all existing segments of the ski resort. There is a seasonal snow cover starting from the height of 1400 m above sea level which appears in the second half of November and lies till the end of April.

The conducted analysis of tourist infrastructure revealed that within the ski resort Dragobrat hosting services were provided by 39 hotels and 4 private owners (2014). Most hotels are seasonal – they are open from December to May. Yasinia food and accommodation facilities are partially used too.

One of the main downsides of the resort is its poor transport accessibility, there are only two dirt roads that lead from Yasinia to the resort, 8 and 16 km long, and they are in unsatisfactory conditions. Transportation services are provided by off-roaders. The nearest settlement - Yasinia village has road and railway connection, the nearest international airport (Ivano-Frankivsk) - 120 km away. As a result of successfully implemented investment projects in Dragobrat resort for the last three years two chair cableways 1200 and 1500 meters long were built, existing surface lifts were upgraded, which greatly increased the capacity of the lifts.

As shown in Table 1, one of the main advantages of Dragobrat resort is its high mountain position, the upper chairlift station "Carpathian gull" is at an altitude of 1705 m above sea level, which has no analogues in height in Ukraine. High mountain location prolongs the ski season, owing to drop in average daily temperature with height (0.5° C per 100 m) and increase in precipitation;

availability of treeless slopes facilitates routing. Despite the lack of artificial snowmaking, the resort has the longest season - 150 days.

Dragobrat does not greatly differ from the existing ski resorts in Ukraine according its runs length and diversity. The maximum run length is 2080 m. Vertical drop is the lowest among the researched resorts - 355 m (Table 1).

According to quantitative characteristics of the installed lifts, as well as their type (surface / chair) Bukovel ranks first (Table 2). Another important competitive advantage and mandatory component of the ski resort is providing medical assistance to injured at first-aid post. As one can see from Table 2, all analyzed resorts have first-aid posts, in most cases they are located at lower lift station. There is ski patrol on the slopes during winter season.

Table 1: Resorts main natural resources characteristics

Resort	The highest lift station, m above sea level	Maximum run length, m	Vertical drop, m	Average season duration, days	Free-ride
Dragobrat	1705	2080	355	150	+
Bukovel	1372	2106	513	150	-
Slavske	1232	1700	340	120	+
Pylypets-Podobovets	1160	2000	500	120	+

Runs quality depends not only on the natural environment and resources, but also on the high-quality snow groomer vehicles (snowcats). We suggest a five-grade scale to assess the quality of snowcats. Daily work of snowcats on the slopes corresponds to 4-5 points, run ride once a week - 2-3 points, once a month - 1 point.

Table 2: Ski infrastructure characteristics

Resort	Lifts		Snowmaking system	Quality of snowcats	First-aid post
	surface	chair			
Dragobrat	9	2	-	3	+
Bukovel	1	15	+	5	+
Slavske	16	3	-	1	+
Pylypets-Podobovets	7	1	-	2	+

Considerable investments, developed infrastructure and new equipment determine high prices at Bukovel resort, in particular, ski lift day ticket in 2014-2015 season costs 22 euro. The cheapest price offers can be found in Zakarpattia oblast resorts - Pylypets and Dragobrat.

Water tourism in Volyn and Rivne oblasts can be developed mainly within the Pripyat River basin. Besides Pripyat, Stokhid River, which fully flows in the Volyn oblast, is used in water tourism too. Rafting can be organized from April to October, the most difficult period is August-September, when there are the lowest water consumption figures. It is possible to start water routes from Lyubeshiv or Uhly villages, which are characterized by good transport accessibility.

Vyzhivka River is also suitable for rafting - kayaking can be organized within Lyubomylskyi, Starovyzhivskiy and Ratnivskyi districts starting from Ruda village. The river valley is up to 4 km wide, swampy floodplain. Meandering riverbed is 7-20 m wide, maximum depth – up to 3 meters, heavy-going in low water period.

Rafting down Turia River should start from Kovel, which is characterized by convenient transport connection (railway and road). Rafting duration is two to four days. Two-day rafting ends in Toikut (31 km), four-day - in Buzaky (77 km) (Kamin-Kashyrskyi district), where territorial highways can be found (T0311 and T0308).

Water tourism in the Carpathian region is organized on rivers: Prut, Dniester, Cheremosh, Black Tysa. Dniester - second largest river in Ukraine, rises in the north-eastern slopes of the Carpathians near Vovche village, Turka district, Lviv oblast. Catamaran tours and kayaking take place within Sambir and Stryi districts of Lviv oblast. Two canoeing routes are popular on Prut River: Vorokhta – Probiy waterfall - Yaremche (water-sports run, 30 km) and water slalom run (2 km) near Yamna village. Most routes down Black Tysa start from Yasinia village in Rakhiv district, average complexity level, suitable for multiple rafting, close to a highway. The most popular rafting is along Black Cheremosh. Trips are designed for one to four days, during which the novice has an opportunity to master skills of single catamaran rafting and kayaking, overcoming the most difficult white-water (cataracts).

Cave tourism has undergone significant development due to the availability of caves of varying length, complexity and reclamation. Most of caves occur within Podolsko-Bukovinska Karst Region. The longest cave in Europe is Optymistychna (240,5 km). Ozerna, Mlynky, Crystal and others are also used in tourist purposes. These caves are located in Ternopil oblast (Table 3). The main organizers of cave tourism are Chortkiv Cavers Club and "Cyclop" Lviv Speleoclub.

In Ukrainian Carpathians the centre of cave tourism is Uholsko-Shyrokoluzhansky forest reserve of the Carpathian Biosphere Reserve, which is situated within Tiachiv district, Zakarpattia oblast. There are more than 30 caverns in this area. Caves Uholky are diverse in their structure, length, depth, number of floors, type of stalactites. There is entrance to the largest cave of Ukrainian Carpathians called "Druzhba" in beech forest near the village of Small Uholka. In "Milk Stone" cave the scientists have discovered an ancient hunter site. In the tract

“Cherveniy Kamin” (“Scarlet Stone”), near Neviya village a system of red caves is located. The deepest cave is “Syfon” (59 m.). Access to the cave and tour services is available in the Carpathian Biosphere Reserve.

Table 3: Podolia-Bukovyna karstland main caves characteristic

	Name	Total length, km	Number of levels
1	Optymistychna	240,5	3
2	Ozerna	134	3
3	Cinderella	91	3
4	Mlynky	44,7	1
5	Crystal	23	1
6	Slavka	9,1	1

Source: Khovalko (2013)

Conclusion

Western Ukraine active tourism development is possible only after upgrading tourist infrastructure and creating new hospitality places of world recognized standards. The significant number of tourist routs is of poor condition and in vital need of renovation. Growing demand for hiking requires: camping sites, equipment rentals, shelters along the existing tourist routes and marking new ones. In general, available natural resources potential promotes ski tourism, but there are some disadvantages in mountain areas such as frequent unfavourable weather conditions (wind storm, intense snowfalls, etc.). This causes damage to power lines, lifts shutdown in low visibility conditions, etc., absence of great waterways that can be used as a resource for run artificial snowmaking.

References

- HAMKALO, M. – KUDLA, N. 2011. Karpaty Ukrainskie jako region turystyczny - uwarunkowania i mozliwosci rozwoju. Prace geograficzne, zeszyt 125. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Krakow, 2011. s. 63-75.
- KHOVALKO, A. 2013. Tourist and recreational zones of the spelaen region of Podillya assessment. ISSN 2078-6441. Scientific journal of the Lviv University. Series geogr. 2013. Issue 43. p. 99-107.
- NESTERUK, YU. Plant World of the Ukrainian Carpathians: Chornohora. Ecology travels. Lviv: BaK, 2003. 520 p.
- QUIRINI-POPLAWSKI, R. 2006. Zarys historii zagospodarowania turystycznego Czarnohory w Karpatach Ukrainskich. Czarnogora. Pryroda i chlowiek. Krakow, 2006, s. 185-202.
- SKI AND SPA RESORT BUKOVEL. <http://bukovel.com/> [cit. 2014.09.20].

THE CARPATHIAN BIOSPHERE RESERVE. www.cbr.nature.org.ua/ [cit. 2014.09.20]

Mykhailo Hamkalo, PhD., Associate professor

Department of Tourism, Faculty of Geography

Ivan Franko National University of Lviv

St. Doroshenko 41, 79000, Lviv

E-mail: hamkalo.m@gmail.com

EUROPEAN INTEGRATION OPPORTUNITIES OF UKRAINIAN TOURISM AND RECREATION DEVELOPMENT

Anna Khovalko

Abstract

Despite having significant tourist and recreation resource potential, Ukraine, however, belongs to European countries with one of the least developed recreation and tourist industry. That is, it has a huge reserve of possible development, which is primarily available in the Western region: the Carpathians, Podolia, West Polesie. It is here where the most diverse resource provision of this industry, characterized by a worldwide level, is situated. Unique combination of terrain with the presence of indigenous and absolutely indigenous plant communities, lakes, the world's most famous cave systems, cultural and historical monuments, unique folk crafts are the basis for the possible recreation and tourist activities development. Thus, Ukraine is able to maintain and even foster significant tourist industries development in bordering countries as well as to provide their recreation and tourism industries with appropriate diversity.

Keywords: tourist and recreation resources, recreation and tourist industry, Carpathian Euroregion

Introduction

Today tourist and recreation industry development is one of the main objectives in many European countries and Ukraine. Ukraine, which is located at the crossroads of European transport routes, and has favorable nature and climate conditions for the recreational sphere sustainable development, considerable landscape and natural as well as historical and cultural potential, necessary human and material resources, lags far behind most European countries in terms of its tourist and recreation services. On the one hand, this situation allows to stimulate such services at a fast pace, on the other hand, it requires processes activation for the creation of a strong recreational industry in our country, which is able to meet the diverse recreational demands of both Ukrainian residents and foreign tourists. Note that nowadays recreational activities serve not only as an urban, social and economic task, but also as structural and geographical one, that must be addressed to on the national and regional levels.

The most significant tourist and recreation resources are concentrated in the Europe border zone (corresponding Eurozone) where there are all prerequisites for the intensive domestic and foreign tourism development: geographic position and terrain characteristics, favorable climate, rich natural, historical and cultural, tourist

and recreation potential in the form of unique mountain ranges, lakes, absolutely indigenous plant communities, one of the world's largest gypsum caves. However, today the development of this important economy sector in Ukraine, which, according to specialists, only in the form of taxes could bring into the state treasury up to \$ 4 billion each year, is insufficient. The underlying reasons are complex socio-economic situation in the state, lack of proper mechanisms for the tourist industry stimulation, absence of an effective development strategy for this sphere on the national and regional levels.

Recreation and tourist industry in Ukraine

Despite the fact that according to its tourist and recreation potential Ukraine and especially its Western region is well placed to become a world-class tourist state, today there are significant barriers against this. However, the expansion of international connections opens up new ways to promote national tourist product on the world market, to be attracted to global information space, tourist activity best practices.

Thus, Ukraine is a member of the World Tourism Organization (WTO) since 1997. Nevertheless, as reported by this organization, in terms of tourism revenue Ukraine is not among leaders, getting about 3 billion USD, as compared with such leading countries in this field as America (more than 70 billion USD), Italy, France, Spain, United Kingdom (about 20-30 billion USD) (On Tourism: The Law of Ukraine).

According to statistics in bulletin "Tourism in Ukraine", a steady growth in the number of foreign tourists has been observed in recent years, and Ukraine holds 22nd place in the world's best tourist countries rating (Russia - 12th, Czech Republic - 13th, Turkey - 19th) (Tourism Charter, Tourist Code, 2000). In Ukraine tourist industry comes fifth in the budget components list after industry, transport, equipment repair, communication and minerals extraction. The situation could change dramatically after the introduction of necessary measures to support tourist and recreation industry in Ukraine.

European integration tourist and recreation opportunities in Ukraine

Today there is some background for a sharp rise in tourist and recreation industry in Ukraine. Thus, the tourism and resorts development strategy (approved in 2008) is designed to ensure increase in domestic tourism and resorts competitiveness on the basis of rational use of Ukraine's tourist resources. The document is intended to increase the state's role in the tourism and resort industry by forming an effective model for cooperation between the state, business and society (Tourism Charter, Tourist Code, 2000).

Modern research methodology for the tourism potential of the country or its separate regions among other methods is based on cluster analysis, one of the principal methods. Tourism cluster is a group of geographically localized enterprises formed on the basis of regional tourist assets and related to tourists servicing, such as tour operators, hotels, foodservice industry, souvenir producers, transport companies, etc. (Zikeyeva, 2012).

The main goal of tourism cluster is to develop competitive advantages in the region by promoting all types of tourism, which involves solving the following priority objectives:

- Creation of a real tourist infrastructure register so that investors know where to invest;
- Advertising, creation of the region's tourist image;
- Creation of region's information base containing possible travel routes, holiday destinations, transport systems, etc. through Internet sites development, publications and tourist information offices, bureaus, information;
- Tourist industry employees' expertise and intellectual capacity upgrade;
- Entertainment industry development taking into account local peculiarities;
- Running events dedicated to the conservation and reconstruction of important historical architecture monuments;
- Obtaining more financing from local and state budgets as well as international funds for the development of all tourism types (Sokolenko, 2008).

In the course of tourism clusters shaping similar and interrelated companies and organizations complement each other and cooperate in order to create a relationship of mutual trust, mutual exchange of ideas and information, joint coordination. This high trust level enables to reduce the cost of operations carried out between partners.

Generally, tourist and recreation industry development in Ukraine corresponds to the dynamics of economic processes taking place in the country. However, global political and economic processes of recent years also have a significant impact on the amount, direction and structure of tourist flows. Therefore, the creation of globally competitive tourist product, able to meet all travel demands of population, provision on this basis of an integrated development of territories and their social and economic interests and at the same time maintaining the ecological balance together with the historical and cultural environment, development of an appropriate tourism regulatory framework can be considered as the strategic goals of tourist industry in Ukraine. Tourist enterprises pace acceleration and efficiency increase, establishment of the tourist industry as one of the leading sectors in domestic economy is constrained by a number of unsettled issues the solution of which requires government regulation and support from executive authorities.

Thus, in order for Ukraine's tourist industry as a whole in the state, and in separate regions in particular, to take a leading role in economic growth, it is necessary to address a number of primary tasks on the national level:

- to create tourist resources cadastre and protection (to map tourist resources in each area, assess them in points, determine their reclamation priorities, develop measures for the natural resources protection and cultural monuments restoration);
- to create demand forecast and tourist services advertising agency (peculiarities of geographical location and natural environment, unique cultural heritage, etc., cause the necessity to forecast demand and advertising in each particular region);
- to develop a program for the tourist industry development in each area and plans for capital construction and investment; to resolve the issue of tourist staff training (courses, schools, colleges, institutes, universities), hotel and restaurant business management;
- to coordinate the work of tourist organizations and transport agencies, cultural institutions; to justify the order in which tourist industry enterprises have to deduct a slice of profits to local budgets for infrastructure and district improvement;
- to assess recreational areas and tourism economic efficiency, to determine areas favorable for tourism and treatment;
- to develop vacation spots classification according to the degree of their significance, natural conditions, functional features, and justification methods for norms of simultaneous load on different natural systems.

While developing tourist and recreation industry, it should be noted that the development of this activity can have a negative impact which can be grouped according to three criteria:

1) on the environment; 2) on the socio-cultural environment; 3) on the economic environment.

In view of the first criterion several areas of impact can be identified:

- Taking into account natural mosaic structure of the area (landscape diversity);
- Ecosystem aspect (tourism infrastructure development has a direct impact on the ecosystem);
- Negative impact on soil cover (soil ablation and erosion due to the hotels and vacation spots construction);
- Negative impact on vegetation (littered areas and loss of their aesthetic value, decrease in biodiversity);
- Negative impact on natural waters (sewage pollution);
- Negative impact on the atmospheric component of territorial systems (exploitation of a large number of vehicles);
- Negative impact on wildlife (anxiety factor).

Impact on the socio-cultural environment is characterized by the deterioration of cultural and historical monuments, sites and areas due to their intensive use for tourist purposes, negative influence on local people, their traditions and habits, increase in crimes among locals.

The Carpathians, Subcarpathia and Transcarpathia, as well as Western region of Ukraine, Podolia and Polesie, are characterized by unique tourist and recreation resources. In addition, there are sources of mineral waters with valuable and diverse, in some cases even unique chemical composition and medicinal properties, large tracts of forest, lakes and caves. Waters with high organic substances content are found only in Subcarpathia. These are two deposits of "Naftusia" type - Truskavets and Skhidnytsia. The last one is notable for bright prospects as a spa resort. Skhidnytsia has great, but not fully used opportunities for spa industry development. This is due to the relatively poor transport access to the recreation facility and lack of holiday centers, hostels, health resorts (Sokolenko, 2008).

Investments in existing mineral therapeutic waters deposits reconstruction, and resorts facilities improvement, along with bringing them in line with international standards, should be prolonged.

Unique mountain lakes (Synevyr, Nesamovyte, Brebeneskul, etc.) are distinguished by primary purity. Located next to unique plant communities, they attract a considerable tourist interest today. In mountain ranges Chornohora and Gorgany unique and absolutely indigenous phytocenoses (especially Carpathian spruce), which were never cut down throughout mankind's history, can be found. To some extent, their conservation status restricts the opportunities for tourist and recreation activity. However, their visits are possible as long as routes are appropriately processed. Carpathian region as a whole is characterized by unique natural and recreation resources that are used totally irrationally. Therefore, there is an urgent necessity for national register of region's cultural property, their research, conservation and use for the development of Subcarpathia as a tourist and recreation zone. In this case, recreational areas, as the fundamental basis for gene pool preservation of flora and fauna in the corresponding landscape, territorial and climate zone, are of utmost importance, since state of nature that was created throughout millions of years remained here intact.

Tourist and recreation complex planning can be based on the idea of natural historical-ethnographic recreation, which is grounded on the recreational environment creation, the most rational use of combinations of local environmental conditions, resources, historical and architectural monuments. In the future natural historical-ethnographic tourist and recreation complexes "Hutsulshchyna", "Boikivshchyna" and others can be founded.

International tourism development will serve as one of the most effective means to overcome economic crisis in Ukraine as a whole and in its individual regions through the active involvement of foreign tourists and increase in foreign

currency earnings to the local budget. For this purpose ski lifts with appropriate infrastructure (swimming pools, tennis courts) will be built, a network of travel routes for foreign firms will be developed. Routes for mountain biking or horseback travel lovers are in prospect. Tourist complex "Dovbush" construction in Bubnyshche village, Dolinskyi district, and Carpathian narrow gauges reconstruction ("Carpathian tram" project) are planned too. In terms of health resorts activity a project on conferring a status of resort on such oblast locations as Mizun, Myslivka, Tatariv, Sheshory and Yablynitsia is under development.

Shatski lakes complex is a developed recreation and tourist area. Volyn oblast is generally rich in surface waters. There are more than 230 large and small lakes with a total area of 150.9 square km. The biggest lake among them is Ukrainian pearl - Svitiaz, Pulemetske, Luky, Liutsymer, no less attractive - PISOCHNE. Thanks to these beautiful natural landscapes, large vegetation mosaic structure, forest tracts, and moderately warm and mild climate typical of this land, this area is characterized by huge recreation potential.

Rural (green) tourism that develops in intensive recreation area of lakes Svitiaz, PISOCHNE is the most common. On the whole, tourists are mainly served by villagers. Private travel agency "Svitiaz-Tour" is founded in the district. Measures to attract private sector participation in recreation and tourist business are taken. Travel routes that will include the objects of cultural heritage are under development.

The overwhelming majority of tourists spend their vacation on the lake shores, but during blueberries ripening and mushrooms picking most prefer to visit forests. Winter sports and amateur ice fishing is very popular on park's lakes.

Podolia and its surrounding areas, where the world's largest gypsum caves are located, offer not only future, but also present opportunities for qualitative recreation potential rise. However, the use of this task has a number of problems, primarily due to the lack of scientific justification for the potential capacity as well as the attractiveness of certain cave systems, their aesthetic, scientific and educational, historical and cognitive value, security and so on.

It is important to study not only the location, geophysical characteristics, psychophysiological indices of individual cave systems, but also opportunities for their potential use.

Despite the fact that the world has similar regions (Red Caves, Mammoth Cave, etc.), many unsolved problems still remain in the study on cave tourism development of a certain tourist activity. First of all, they are connected with significant differences between cave systems making them specific tourist resources. In addition, they are examined in different ways, have different quality of service.

Thus, the study on tourist and recreation activities in the Podolian cave region will contribute to the improvement of general methodological and methodical principles of this activity learning and optimizing. In addition, the activity of economic nature, able to secure an increase in the number of jobs in the region and significant financial revenues is very promising.

The provided examples of the general tourism potential components in the Western region of Ukraine are only the brightest among numerous others. However, today there is a very pressing problem of scientific justification for recreation and tourist exploitation of these components and the region as a whole.

For this purpose, it is necessary to focus attention and resources on the following activities:

- creation of a single methodological and methodical basis for determination of recreation and tourist potential and its components;
- determination of recreation and tourist potential resource basis of each region and its components;
- evaluation of the recreation and tourist potential components concentrating on cognitive and aesthetic value of objects;
- creation of cartographic basis in the form of existing landscape diversity relying on a single methodology;
- development of scientifically justified measures for biological and landscape diversity conservation;
- measures to ensure environmental sustainability of the exploited areas.

For Western Ukraine it is advisable to plan tourist and recreation activities using large integral territorial units, e.g. such as Euroregion – organizational, legally fixed form of cross-border regional cooperation between local communities and/or public authorities in the border regions of several countries sharing a common border. The establishment of the Euroregion is a means of cross-border dialogue encouragement between neighbors, a form of search for effective ways of cooperation between self-governing units on opposite sides of the border. The first Euroregion "Gronau" was created in 1958 on the German-Dutch border. Legal basis for Euroregions development is fixed in the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities and their Authorities (Madrid, 1980). Ukraine joined this Convention in 1993. Cross-border cooperation is regulated by the 1985 European Charter of Local Self-Government (ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine in 1997).

In the European priorities system Euroregion is considered as a tool of states integration through regions integration. Their work is aimed at accelerating regions' socio-economic development and export specialization, infrastructure preparation for enhancing cooperation with the European Union, inter-regional relations development in tourism, recreation and environmental protection. Euroregions enable to solve the problems of national minorities, can be a means of resolving territorial claims. More than 30 states that have created more than 70 Euroregions are involved in cross-border co-operation (History of Ukraine Encyclopedia).

Euroregion structuring to fulfill tourist and recreational needs requires a combination of regional and local approaches, where local features help to specify the regional ones. Thus, the Carpathian Euroregion consists of five combined

regions, characterized by their own resource and functional peculiarities, which is largely dependent on the degree of tourist and recreation industry development in these countries. The variety of recreation and tourist industry development amongst countries generates diversity in the Euroregion structural organization. Thus, existing and possible links between the Euroregion structural components should come to the fore.

Conclusion

To conclude, today Ukraine is not only able to provide the qualitative recreation industry development (especially in the Western region), but also give an impetus for its proper development in other European countries, which are not only geographically connected with it, but also focused on the joint development of this promising economy field.

References

- HISTORY OF UKRAINE ENCYCLOPEDIA. 2005. T. 3: E-AND / Editorial Board: VA resin (chairman) and others. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine. - K .: Prospect "Naukova Dumka", 2005. 672 p.
- ON TOURISM: THE LAW OF UKRAINE 18.11.2003. 1282/4. information Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. No. 29.
- SOKOLENKO, S. I. 2008. Problems and prospects for Ukrainian economy competitiveness strengthening on the basis of clusters / SI Sokolenko; National Academy of Sciences of Ukraine; Ans. eds. E.I. Boiko. Socio-economic problems of the modern Ukraine. Clusters and competitiveness of border regions: Coll. sciences. Works. Lviv: Editorship of IRD. Vol. 3 (71). p. 18-30.
- TOURISM CHARTER. TOURIST CODE. 2000. Tourism in Ukraine: legal acts Collection in five volumes. V.5. Uzhgorod: IBA, 2000. 280 p.
- ZIKEYEVA, S. G. 2012. Tourist Industry of Ukraine in the Period of Eurointegration: Socio-Economic Aspect. Economics and Management of Culture. Journal No. 1-2. - K NAKKKiM, 2012. p. 21-25.

Anna Khovalko, PhD.

Department of Tourism, Faculty of Geography
Ivan Franko National University of Lviv
St. Doroshenko 41, 79000, Lviv
E-mail: anna.khovalko@gmail.com

TRADÍCIA PIVOVARNÍCTVA V MESTE TOPOĽČANY A V JEHO ZÁZEMÍ

Milan Krajčík, Hilda Kramáreková

Abstract

The paper presents a view on the localization factors of the beginnings of beer and malt production in the Topolčany town. At first, it mentions the brewing history in Slovakia. After that, it characterizes brewing in the area of Topolčany, it shows the establishment, development and achievements of the brewing company in the town of Topolčany until the period of its final extinction. Finally, it outlines the possibilities of potential return of beer production into the town.

Keywords: brewing, malting industry, Topvar brewery, Topolčany town

Úvod

Všeobecne sa traduje, že slovenské pivovarníctvo má v porovnaní s českým menšiu tradíciu a kratšiu históriu. Po dôkladnejšom oboznámení sa s informačnými prameňmi možno však dospieť k názoru, že aj na území dnešného Slovenska už pred viac ako desiatimi storočiami existovali všetky predpoklady rozvoja pivovarníctva – surovinová základňa, technologické tradície, odbytové možnosti. Predovšetkým tieto predurčili význam slovenského pivovarníctva.

Región mesta Topolčany bol jedným z tých, ktorý spĺňal uvedené predpoklady (vhodné geografické podmienky pre pestovanie chmeľu, sladovníckeho jačmeňa, kvalitná voda a pod.). Pivovar, ktorý z pohľadu histórie ostatných známych slovenských pivovarov vznikol síce relatívne neskoro, za svoju pomerne krátku dobu existencie sa stál vďaka výrobe a vývozu kvalitného piva a sladu veľmi známym.

Teoreticko-metodické východiská problematiky

Problematika pivovarníctva je na Slovensku knižne málo rozpracovaná. Väčšinu informácií o pive, pivovarníctve a jeho histórii sa možno dozvedieť z rôznych propagačných materiálov pivovarov, prípadne z článkov v tlači a internetových zdrojov.

Lokalizačnými predpokladmi vzniku pivovarníckej výroby v regióne Topolčan sa zaoberajú Uhlár (1988) v publikácii *Okres Topolčany* a Wiedermann a kol. v dvoch vydaniach publikácie *Topolčany vo vrstvách vekov* (1997, 2010).

S históriou pivovarníctva v Topolčanoch sa možno oboznámiť prostredníctvom propagačných publikácií vydaných k výročiam vzniku

pivovarníckeho závodu *30 rokov podniku Topvar v Topolčanoch* od Lukáčku a kol. (1990) a *40 rokov pivovaru Topvar v Topolčanoch* od Nemca a kol. (2000).

V ucelenej podobe problematiku pivovarníctva na Slovensku spracováva monografia *Slovenské pivovarníctvo v toku času* od Cabadaja (2000), vnímaná ako prvý knižný pokus o komplexný pohľad na históriu slovenského pivovarníctva. Retrospektívny pohľad na pivovarníctvo na Slovensku v geografickej literatúre podali Kandráčová a Kulla (2012), parciálne sa tejto téme v geografii priemyslu Slovenska Dubcová a kol. (2008), resp. Dubcová (1991).

Informácie k téme príspevku boli okrem printových a elektronických zdrojov získané aj prostredníctvom rozhovorov s pracovníkmi manažmentu bývalého Topvaru, a. s. Topolčany.

Pri spracovávaní uvedenej problematiky bola v častiach histórie pivovarníctva na Slovensku a vývoj pivovaru v meste Topolčany uplatnená historicko-geografická metóda, v ďalších častiach, pri analýze lokalizačných faktorov pivovarníctva v regióne mesta Topolčany, a syntéza poznatkov o vzniku, vývoji a procese zániku závodu v meste Topolčany, systémová metóda.

Z histórie pivovarníctva na Slovensku

S varením piva v histórii ľudstva sa začalo už vtedy, keď sa objavili výhody pestovania obilnín, niekoľko tisícročí pred Kristom v Mezopotámii. V období 4. tisícročia pred Kristom poznali 70 druhov pív. Rovnako pivo poznali Gréci a Rimania, jeho chuť si však neoblúbili. Vynájdenie piva sa však pripisuje starým Egypťanom. V staroveku bolo pivo nielen základná potravina a nápoj bohov, ale i lekárnický prostriedok.

Keď indoeurópske kmene v priebehu sťahovania národov v 6. – 4. tisícročí pred Kristom osídlili európsky kontinent, poznali rozličné spôsoby výroby pivných nápojov, ktoré dochucovali šalviou, zázvorom, orechovými listami, semenami červenej repy a inými prísadami.

Tradícia výroby piva u starých Slovanov siaha do obdobia 5. storočia do oblasti povodia rieky Tisa. Starým Slovanom sa pripisuje ako prvým dochucovanie piva chmeľom. Pôvodné pivo na území Slovenska pod názvom „kamon“ bolo pšeničné a neskôr jačmenné. Viacero znalcov pripúšťa, že názov „pivo“ je staroslovenského pôvodu.

Z obdobia raného feudalizmu sú dôkazy a doklady o existencii pivovaru v kláštore v Hronskom Beňadiku. Pivo sa vyrábalo aj v iných lokalitách na území Slovenska, hlavne v mestách, hradoch a kláštoroch. Pôvodne bolo voľne vyrábaným a predávaným produktom, ale v období stredoveku sa jeho výroba spojená s predajom postupne stala výsadou prevažne udeľovanou mestám. V mestách postupne vznikali nové remeslá ako pivovarníci - výrobcovia piva a sládkovia - odborníci na prípravu sladu. Obe remeslá boli založené na dlhoročnej tradícii a skúsenostiach odovzdávaných z generácie na generáciu.

O pestovaní chmeľu v lokalitách dnešného Slovenska svedčia i názvy obcí – Chmeľany (dnes síce neexistuje, ale je spomínaná v Zoborskej listine z roku 1113), či Chmeľov, Chmeľovec v okrese Prešov na východnom Slovensku.

V roku 1274 existovali pivovary v Tvrdomesticiach a vo Veľkých Uherciach pri Topoľčanoch. V 13. a 14. storočí vznikali pivovary i na vidieku – Hniezdne (1286), Lendak (1289), Dobšina (1326), Horná Štubňa (1390) a iné. Prvé doklady o založení pivovaru vo Vyhniciach sú z roku 1473.

Pivovárnictvo na Slovensku dosiahlo svoj najväčší rozmach v 16. storočí a v prvej polovici 17. storočia. Mestský pivovar sa nachádzal prakticky vo všetkých mestách a väčších obciach. Pivovary boli v kolektívnom alebo v mestskom vlastníctve, napr. pivovary v Bratislave, Košiciach, Modre, Pezinku, Trenčíne, Zvolene, Krupine a Brezne. Súkromné pivovary boli napr. v Banskej Bystrici, Prešove, Bardejove, Sabinove a vo všetkých spišských mestách. Na vidieku mala právo varenia piva šľachta. Toto právo šľachta využívala výlučne sama, ale mohla pivovar i prenajať, čo častokrát robila hlavne v prospech židovského obyvateľstva. Výroba piva využívala spracovanie prebytku jačmeňa a pšenice. Takéto pivovary boli napr. v Bytči, Ilave, Beluši, Gelnici, Dolnom Kubíne, Martine, Ružomberku, Rimavskej Sobote, Žiline, Považskej Bystrici a Bánovciach nad Bebravou. Existovali aj pivovary, ktoré boli udržiavané poddanými a prežili až do 19. storočia - v Tekove, Bartošovej Lehôtky, Jastrabí, Ždani, Lovči, Horných Hámroch, Hliníku nad Hronom a inde. Všetky pivovary si pritom udržiavali výhradné výrobné práva a jeho predaj v danom regióne.

V období 15. - 18. storočia vznikali aj početné pivovarnícke a sladovnícke cechy. Prvý takýto cech bol v Bardejove (1450), neskôr v Prešove (1506), ďalej v Kežmarku, Košiciach, Bratislave, Trenčíne, Žiline, Medzeve, Rožňave, Spišskom Podhradí a Spišskej Novej Vsi. V cechoch sa združovali sládkovia, ktorí určovali štandardy a normy na varenie piva, rozhodovali o kvalite piva a o surovinách určených na jeho prípravu, ďalej o cenách a mzdách, o výchove špecialistov, ale aj o reprezentácii na rôznych akciách v mestách a v okolí. Avšak v 17. storočí už začali cechy strácať svoj vplyv. Príčinou bola regionálna politika jednotlivých feudálov na udržiavanie monopolného postavenie určitého pivovaru v regióne. Tak pre daný región a pivovar stačil jeden sládok, ktorý svojou účasťou v určitom cechu nedokázal ovplyvniť chod pivovárnictva v regióne.

Úpadok pivovárnictva na území Slovenska nastal po roku 1850 po zavedení vysokých daní za varenie piva. Pred týmto rokom bolo na území Uhorska evidovaných 300 pivovarov, z ktorých väčšina bola na území dnešného Slovenska. Aj napriek tomu bola spotreba piva relatívne nízka. Známe bolo hlavne trenčianske a kežmarské pivo, ktoré bolo exportované do mnohých častí Uhorska.

V 19. storočí dochádza vplyvom výtvarných priemyselnej revolúcie k zmene pivovarníckej technológie. Pivo sa začalo vyrábať takzvaným spodným kvasením pri nižších teplotách, s výhodami dlhšieho skladovania. V 19. storočí postupne vznikala pivovarnícky priemysel. Výroba piva prešla koncentrovaním do centrálnych

pivovarov a malé pivovary, príp. domáce pivovary, zanikali. Pivovary nového typu boli napríklad v Košiciach (vznikol v r. 1857), v Michalovciach (1867), v Bratislave (Stein, 1873), v Spišskej Belej (1877), Martine (1893) a v Nitre (1896). Pivovary prechádzali procesom industrializácie parnými strojmi, čo v spojení s rozvojom chémie spôsobilo definitívny zánik zastaraných pivovarov. Aj napriek tomuto rozvoju zostala konzumácia piva na Slovensku na relatívne nízkej úrovni.

V roku 1919 bola spotreba piva na jedného obyvateľa 14,41 litra, v roku 1931 to bolo 16,11 litra a v roku 1937 13,71 litra. Na začiatku 20. storočia bolo na Slovensku viac ako 40 pivovarov. Najväčšie pivovary boli Stein v Bratislave a Bavernebel v Košiciach. Zaujímavosťou je porovnanie s Meštianskym pivovarom v Plzni, ktorý v tej dobe produkoval päťkrát viac piva, ako bola celková spotreba na Slovensku. Výroba na Slovensku bola do prvej svetovej vojny pod silným konkurenčným tlakom budapeštianskych pivovarov a po vojne zase pod tlakom českých pivovarov. Túto nevýhodu umocňovala i skutočnosť, že väčšina surovín na výrobu piva na Slovensku bola dovážaná práve z Čiech.

Po druhej svetovej vojne nastúpila do pivovarníctva veľkovýroba. Došlo k znárodneniu 12 pivovarov a vzniku 3 národných podnikov. Spotreba piva významne vzrástla. Začali sa rekonštruovať staré pivovary - v Bratislave, Martine, Košiciach, Michalovciach, Poprade, Nitre, Bytči. Vznikli i nové pivovary - Topoľčany (1964), Rimavská Sobota (1966), Veľký Šariš (1967), Hurbanovo (1969), Banská Bystrica (1971) a Trnava (1974). Hurbanovský pivovar bol najväčší s produkciou 1,2 milióna hektolitrov piva ročne a s rekordnou produkciou sladu 66 000 ton ročne.

Rekord v spotrebe piva bol dosiahnutý v roku 1978, keď spotreba na Slovensku dosiahla 107,1 litra na jedného obyvateľa. Avšak prišlo aj k zrušeniu pivovarov v Hlohovci, Levoči, Banskej Bystrici a Mestského pivovaru v Bratislave. V roku 1960 vzniklo učňovské stredisko so špecializáciami pre potreby pivovarov v Bratislave a v roku 1964 v Topoľčanoch.

Moderné slovenské chmeliarstvo s vedecko-výskumnou činnosťou malo stredisko vo Výskumnej stanici v Ostrove pri Piešťanoch (1967). Organizačne patrila stanica Výskumnému ústavu chmeliarskemu v Žatci v Čechách. V roku 1987 sa ústav presťahoval do Hornej Stredy. Od roku 1992 sa chmeliarsky výskum na Slovensku delimitoval do Výskumného ústavu rastlinnej výroby do Piešťan (Cabadaj, 2000).

Pivovary na Slovensku po roku 1989 postupne prešli majetkovou reštrukturalizáciou. Transformačné procesy, ktoré nastali v priemysle Slovenska po roku 1989, neobišli ani pivovarníctvo ako odvetvie potravinárskeho priemyslu. Jednotlivé pivovary prešli procesom privatizácie, ktorá bola v mnohých prípadoch neúspešná a viedla k zániku pivovarov. Výraznou mierou do odvetvia zasiahli zahraniční investori – holandský Heineken (v roku 1995 do Hurbanova) a juhoafrický SAB Miller (v roku 1997 do Veľkého Šariša). Postupne tieto zahraničné spoločnosti privatizovali, resp. vstúpili do ďalších pivovarov, a to

Heineken – Nitra (1997), Martin a Rimavská Sobota (1999), SAB Miller – Topoľčany (2007). Ak na začiatku deväťdesiatych rokov pôsobilo na Slovensku ešte 20 pivovarov, v roku 1998 ich bolo už len 13: Stein Bratislava, Horden Trnava, Konbier Ilava, Popper Bytča, Martiner Martin, Tatran Poprad, Starý Prameň Michalovce, Gemer Rimavská Sobota, Steiger Vyhne, Urpín Banská Bystrica, Topvar Topoľčany, Šariš Veľký Šariš, Corgoň Nitra. Postupne sa však aj tento počet znižoval. Príčiny zániku boli rôzne – konkurencia, spotrebná daň, resp. zefektívnenie výroby. V roku 1999 zastavil svoju výrobu pivovar v Michalovciach, ktorý nevedel konkurovať svojou výrobou na domácom trhu a taktiež zavedeniu vysokého dovozného cla na pivo na Ukrajinu, kam smerovala väčšina jeho produkcie (až 70% zo 100 tis. hl. ročne). V roku 2000 zanikol pivovar v Ilave, kde po zastavení výroby piva prešli na výrobu limonády. V roku 2003 ukončili výrobu piva v Trnave a Martine.

Lídrom na slovenskom trhu v roku 2011 bola holandská spoločnosť Heineken sídliaca v Hurbanove s trhovým podielom asi 45 %, s objemom predaja piva na Slovensku ročne takmer 2 milióny hektolitrov. Spoločnosť zamestnávala 721 ľudí. Okrem investícií do pivovaru Heineken vybudoval v Hurbanove aj najväčšiu sladovňu v strednej a východnej Európe s výrobou asi 145 tisíc ton sladu ročne. Juhoafrická spoločnosť SAB Miller, sídliaca a vyrábajúca vo Veľkom Šariši, sa podieľala na slovenskom trhu s pivom asi 40 % a zamestnávala okolo 600 pracovníkov. Reakciou na zánik veľkých pivovarov bol trend zakladania minipivovarov. Ich obľúbeným marketingovým ťahom bolo to, že sa snažili udržiavať tradičné chute slovenského piva, zatiaľ čo nadnárodné spoločnosti receptúry menili. Väčšina z nich nebola konkurencie schopná a ich výroba trvala veľmi krátko (Kandráčová, Kulla, 2012). Kým Heineken Slovensko, Sladovne a. s. v roku 2012 vyrábali 56 % sladu z celkovej výroby na Slovensku, Pivovary Topvar, a. s. už len 6 % (www.galik.sk, 2015).

Slovensko nie je považované za pivársku krajinu, pretože pitie piva sa na našom území prelína s tradičnou výrobou a spotrebou vína a tvrdých destilátov. V porovnaní s Českou republikou je spotreba piva na jedného obyvateľa v Slovenskej republike dvojnásobne nižšia. Avšak i napriek tomu pitie piva má u nás silnú tradíciu spôsobenú prepojením na kultúrne väzby s Českom a Nemeckom (Cabada, 2000).

Z histórie pivovarníctva v regióne mesta Topoľčany

Prvá zmienka o pivovarníctve v regióne Topoľčian sa nachádza v listine uhorského kráľa Ladislava IV. z roku 1274. Táto zmienka je o pivovarníkoch marci datores z okolia Topoľčian (Tvrdomestice, Veľké Uherce), vyrábajúcich tzv. marcové, slabšie, menej kvalitné pivo.

V 17. storočí, okrem iných panstiev vo vtedajších oblastiach Slovenska, aj topoľčianske panstvo vlastnila magnátska rodina Forgáčovcov. V tom období boli

Topoľčany významným strediskom obchodu a remeselnej výroby. Forgáčovci mali príjem z jarmokov, výčapu piva, vína a iných zdrojov.

V roku 1633 Gašpar Ilešházi (Ilešháziovci boli rodina, ktorá vlastnila neďaleké bánovské panstvo), povolil mestu variť pivo vo vlastnom pivovare a čapovať ho po celý rok v mestskej krčme. Mestský pivovar zhorel v roku 1689. Mesto sa však nechcelo vzdať príjmov z výčapu piva, preto ho nakupovalo v Trenčíne a čapovalo v miestnej krčme.

V 17. storočí podľa zmluvy z roku 1618 medzi zemepánom a obyvateľmi mesta Topoľčany mali panstvo i mesto najväčší zisk z práva výčapu piva a vína, kvôli ktorému dochádzalo medzi nimi k nedorozumeniam. Právo výčapu bolo pre mesto obmedzené na tri určené termíny – od Michala (29. 9.) do Vianoc (24. 12.), od Troch kráľov (6. 1.) do Doroty (6. 2.), od Juraja (24. 4.) do 24. 5. V ostatných častiach roka čapovalo v meste nápoje panstvo. Novú zmluvu o čapovaní nápojov z roku 1759 potvrdila aj kráľovná Mária Terézia.

V 19. storočí boli stanovené trhové dni deväť ráz do roka. Pôda v poľnohospodárskom regióne Topoľčian patrila šľachte, ktorá využívala lacnú pracovnú silu. Zrušenie poddanstva v roku 1848 prinieslo podstatné zmeny v živote roľníkov. V tom období sa v okolí mesta z obilnín pestoval sladovnícky jačmeň, pšenica, raž, z krmovín ďatelina, repa, z okopanín zemiaky, strukoviny, ďalej zelenina, ovocie, chmeľ a šafran. V druhej polovici 19. storočia panstvo v Topoľčanoch patrilo grófom Traunovcom, panstvo v susedných Tovarníkoch Erdődyovcom. Továrničky majetok s kaštieľom neskôr odkúpili Stummerovci.

Zákon z roku 1872 zrušil cechové privilégia a umožnil zakladanie priemyselných spolkov. K rýchlejšiemu rozvoju továrenskej výroby na Slovensku došlo v rokoch 1867-1880, ale najmä po roku 1900. V tom období Nitrianska župa mala spolu 25 pivovarov, z čoho v okolí mesta boli v rokoch 1865-1869 dva. Pivovar v Horných Chlebanoch, ktorý spravoval Alexander Reichenthal, pracoval 10 mesiacov v roku. Pivovar v Tovarníkoch patrili Rudolfovi Steihübelovi. Po roku 1869 už nebol v prevádzke. V tom čase sa už Stummerovci v Tovarníkoch zameriavali na cukrovarnícku výrobu. Továrničky sa stali sídlom akciovej spoločnosti cukrovarov Karola Stummera, založenej v roku 1905. Stummer tiež vlastnil píl, ktorá vznikla v roku 1903. V roku 1929 cukrovar vyhorel, výroba s ňou už neobnovila. Z dôvodu, že Stummerovci sa venovali spomenutým aktivitám, nemali záujem obnoviť pivovarníctvo (Uhlár, 1988).

I napriek malému počtu výrobných firiem v Topoľčanoch mal okres v 19. storočí poľnohospodársky ráz. Prispeli k tomu hlavne vhodné pôdne pomery a mierne podnebie. Z obilnín sa najviac pestoval práve kvalitný sladovnícky jačmeň, až na 30 % obrábanej pôdy. Svedčí o tom i skutočnosť, že na prehliadke pre región typickej poľnohospodárskej produkcie v Topoľčanoch, usporiadanej Hospodárskou a lesníckou jednotou v Topoľčanoch v rokoch 1934 a 1935, bolo predstavených až 75 odrôd pestovaného jačmeňa (Wiedermann a kol., 1997).

Podľa sčítania obyvateľov Topoľčian v roku 1936 okrem iných údajov sa uvádza, že v meste bolo 10 obchodníkov s pivom, vínom a inými liehovými nápojmi (Wiedermann a kol., 2010). Aj táto skutočnosť svedčí o tom, že výroba a konzumácia piva mala v meste tradíciu.

Pivovar v Topoľčanoch – minulosť a súčasnosť

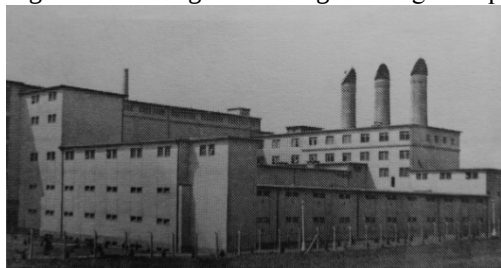
Jedným z posledných vzniknutých priemyselných závodov po II. svetovej vojne v rámci spriemyslenia okresu Topoľčany boli Slovenské sladovne a pivovary n. p. v Topoľčanoch. Lokalizačným faktorom umiestnenia pivovarnícko-sladovniackeho komplexu do Topoľčian boli vhodné klimatické a pôdne pomery k pestovaniu základných surovín k výrobe piva – sladovníckeho jačmeňa a chmeľu, ale i tradícia ich pestovania a tradícia dávnej výroby piva v regióne. Práve vtedajší okres Topoľčany, popri okresoch Trnava a Trenčín, mal významnú špecializáciu pestovania chmeľu a sladovníckeho jačmeňa. Významným faktorom bola aj kvalitná voda k výrobe piva a dostatok pracovných síl v regióne. Vodu na výrobu sladů závod používal zo studní najskôr z blízkosti závodu, neskôr z vybudovanej studne v areáli závodu. Na výrobu piva sa používala aj voda z rieky Bebrava, ktorá bola upravovaná na pitnú. Ďalším zdrojom vody v čase rozšírenej výroby piva bola voda z vodnej nádrže Nemečky.

V roku 1958 sa začala výstavba sladovne s kapacitou 16 tisíc ton sladů ročne (obr. 1), v ktorej sa od roku 1960 vyrábala kvalitný slad plzenského typu. Od roku 1960 sa staval pivovar (obr. 2) s celkovou kapacitou 500 tisíc hektolitrov piva, ktorý svoju výrobu začal od roku 1964. Od tohto roku začalo fungovať s celoslovenskou pôsobnosťou pivovarnícko-sladovniacke učilište, ktoré pripravovalo pracovníkov pre potreby pivovarníckej výroby. Neskôr bolo premenované na Stredné odborné učilište potravinárske. V súčasnosti má názov Stredná odborná škola potravinárska v Topoľčanoch. Poskytuje vzdelávanie už nie so zameraním na pivovarníctvo, ale v oblasti vzdelávania pracovníkov marketingu v potravinárstve, výžive, ochrany zdravia a hodnotenia potravín. Škola má dnes odbory pekárske, cukrárske, mäsiarske.

Výstavba pivovaru prebiehala v rokoch 1958 - 1966 v troch etapách. Najprv bola vybudovaná sladovňa s kapacitou 16 500 ton za rok a prvý slad bol vyrobený v roku 1960. V druhej etape sa začalo s výstavbou pivovaru s kapacitou 345 000 hl za rok. Prvé pivo, vyrobené tradičnou receptúrou, sa z topoľčianskeho pivovaru čapovalo 1. mája 1964. Tretia etapa bola ukončená v roku 1966 a v jej rámci bola dobudovaná kapacita pivovaru až na 500 000 hl ročne (Lukáčka a kol., 1990, www.sahp.sk, 2006).

Obr. 1: Pôvodná sladovňa v Topoľčanoch

Figure 1: The original malting building in Topoľčany town

Zdroj: Lukáčka a kol. (1990)

Obr. 2: Pôvodný pivovar v Topoľčanoch

Figure 2: The original brewery in Topoľčany town

Zdroj: Lukáčka a kol. (1990)

V čase svojho hospodárskeho rozmachu pivovar a sladovňa v Topoľčanoch zásobovali pivom vnútorný trh. Do všetkých kontinentov exportoval pivo a slad, kontrakty mal s takmer 50 štátmi sveta (Uhlár, 1988).

V roku 1984 bola do podniku organizačne začlenená prevádzka sódokárne s kapacitou výroby 120 tisíc hektolitrov nealkoholických a nízko alkoholických nápojov (Lukáčka a kol., 1990).

Od svojho vzniku až do roku 1988 bol pivovar organizačne začlenený do národného podniku Slovenské sladovne Trnava, od roku 1989 bol pivovar vo forme koncernového podniku súčasťou štátneho podniku Pivovary a sladovne Bratislava. Už o rok neskôr sa vyčlenil ako samostatný štátny podnik Topvar Topoľčany s plnou právnou subjektivitou. Predmetom činnosti bola výroba piva, nealkoholických a nízkoalkoholických nápojov, výroba sladu, spracovanie odpadov z výroby a výroba kŕmnych zmesí, odbyt a predaj výrobkov na vnútornom a zahraničnom trhu. Závod mal vlastnú autodopravu. Začiatkom roku 1994 bol Topvar š. p. privatizovaný a vznikla nová akciová spoločnosť Topvar a. s., kde hlavnými akcionármi boli zamestnanci a mesto Topoľčany (Lukáčka a kol., 1990, www.sahp.sk, 2006).

V roku 1993 sa uskutočnila kompletná prestavba hlavnej časti pivovaru s využitím najmodernejších technológií popredných európskych výrobcov (www.panoramy.sme.sk, 2015).

So staršou medenou časťou (obr. 3) susedí v závode nová nerezová časť (obr. 4).

Obr. 3: Pôvodné medené varné nádoby v pivovare v Topoľčanoch

Figure 3: Original brew kettles in the Topoľčany brewery

Zdroj: www.google.sk, 2015

Obr. 4: Nová časť pivovaru v Topoľčanoch

Figure 4: The new part of the Topoľčany brewery

Zdroj: www.google.sk, 2015

Po privatizácii pivovaru v roku 1994 kontrolu nad ním prevzali akcionári - zamestnanci a mesto. Z pivovaru sa stal akýsi „rodinný“ podnik Topoľčian. A tak bol aj vnímaný počas celej jeho existencie obyvateľmi mesta. Väčšinovými akcionármi Topvaru bola pred predajom skupina manažérov, spolu s mestom Topoľčany.

S akcionármi topoľčianskeho Topvaru sa na kúpe ich podielov dohodla juhoafrická pivovarnícka skupina SAB Miller, plc (anglické označenie obchodnej spoločnosti), ktorá už kontrolovala Pivovar Šariš (vo Veľkom Šariši, okres Prešov). Táto spoločnosť, celosvetovo zamestnávajúca dnes viac ako 70 000 zamestnancov vo viac ako 80 krajinách sveta – v Austrálii, Zambii, Kolumbii, Českej republike, Juhoafrickej republike, USA a i., je druhým najväčším výrobcom piva na svete a každý deň každú minútu predá viac ako 140 000 fliaš piva (www.pivovarytopvar.sk, 2015a). Spoločnosť, pôsobiaca v Európe, vo finančnom roku končiacom sa 31. marca 2004 predala celkovo viac ako 137 miliónov hektolitrov piva, čo bol asi 30 - násobok produkcie všetkých slovenských pivovarov. Koncern má s investovaním v strednej a východnej Európe skúsenosti, prevádzkuje pivovary v Česku, na Slovensku, v Maďarsku, Poľsku, Rusku a Rumunsku. S akciami spoločnosti SAB Miller sa dá obchodovať na burzách v Londýne a Johannesburgu (www.sme.sk, 2005).

Kúpou topolčianskeho pivovaru spoločnosť zvýšila svoj podiel na výrobe piva z 26 % na takmer 40 %, čiže z 1,1 na 1,7 milióna hektolitrov ročne. K zlúčeniu spoločností Pivovar Šariš a. s. a Topvar a. s. došlo 1. 1. 2007, vznikla spoločnosť s novým názvom Pivovary Topvar, a. s., ktorá je súčasťou skupiny SAB Miller (www.pivovarytopvar.sk, 2015b).

Získanie Topvaru malo tri etapy. V prvej etape SAB Miller kúpil od vtedajších majiteľov podiel od 33 do 49 % akcií. Šesť mesiacov po nadobudnutí počiatočného podielu predali väčšina akcionári ďalšie akcie, aby umožnili SAB Milleru zvýšiť podiel v Topvare aspoň na 67 %. Vtedajší majitelia mohli následne do 18 mesiacov využiť ponuku investora a predať mu aj zvyšné akcie. SAB Miller touto transakciou získala majetkový podiel v Topvare minimálne 95 % (www.sme.sk, 2005).

Koncom roka 2009 vedenie spoločnosti oznámilo ukončenie výroby piva Topvar v Topolčanoch a presunutie výroby do pivovaru Šariš. Od 1. 3. 2010 sa presunula výroba piva do zostávajúceho závodu spoločnosti na Slovensku do Veľkého Šariša (www.pivovarytopvar.sk, 2015b). História výroby piva v Topvare pripomína dnes 10 medených varných nádob v inak moderne zariadenom objekte pivovaru.

„Zlúčenie vyjadruje našu stratégiu optimalizácie a rozširovania pozícií na rozvíjajúcich sa trhoch,“ povedal Alan Clark, generálny riaditeľ európskej divízie spoločnosti SAB Miller. Najznámejšou značkou koncernu je však Plzeňský Prazdroj (www.sme.sk, 2005).

Ako reakcia na transformačné procesy v pivovarníckom závode v Topolčanoch vznikol ešte v roku 2007 v blízkej obci Nemčice, vzdalenej od mesta 6 kilometrov, malý pivovar s názvom Starotopolčiansky pivovar. Vyrábala 10 stupňové svetlé a tmavé výčapné pivo na obohatenie trhu v regióne. Ročná kapacita bola 20 tisíc hl piva. Pracovali v ňom starí topolčianski pivovarníci, ktorí varili pivo podľa starých receptúr. Z dôvodu vysokých nákladov na výrobu firma výrobu piva ukončila v roku 2008 (Kandráčová, Kulla, 2011).

Úspechy pivovarníckej a sladovníckej výroby v Topolčanoch

História pivovaru v Topolčanoch bola pomerne krátka, aj keď nadväzovala na pivovarnícku tradíciu, pretože v Topolčanoch sa varilo pivo už aj v minulých storočiach. Inapriek tomu však pivovarnícka výroba a výroba sladu v Topolčanoch bola známou nielen na vtedajšej štátnej úrovni, ale i v zahraničí.

Hneď od začiatku sa pivovar Topvar stal zásluhou veľmi dobrej kvality významným exportérom sladu a piva. Z topolčianskeho sladu varili pivo v Brazílii, Venezuele, Japonsku, Angole, Švajčiarsku, Nemecku a v ďalších pivovarnícky vyspelých krajinách. Podobne to bolo aj s kvalitou piva, ktoré Topvar exportoval do 11 štátov sveta (www.sahp.sk, 2006).

Pivovar Topvar bol pivovarom so svetovým štandardom. Od roku 1989 bola v pivovare zavedená najmodernejšia pivovarnícka technológia. Postupne to boli filtračná stanica Steinecker, nová stáčacia linka do antikorových KEG sudov, plnoautomatická varňa riadená počítačom, kompletná plnoautomatická fľaškovacia linka a v roku 1999 bola spustená do prevádzky aj nová čistička odpadových vôd. V pivovare pracovalo 440 pracovníkov a týždenne sa vyrobilo a expedovalo približne milión fliaš, za rok to bolo viac ako 50 miliónov fliaš piva. Topvar ako jeden z málo pivovarov na Slovensku využíval kapacitu na 100 % a darilo sa mu udržiavať svoje pozície na trhu. Kým v roku 1991 predal 443 000 hl piva, v roku 1996 to bolo už 569 000 hl a v roku 2000 až 604 000 hl. Okrem fliaš a sudov sa pivo plnilo aj do plechoviek a do 5 litrových súdkov (www.sahp.sk, 2006). V čase jeho najväčšej slávy produkoval týždenne milión a ročne okolo 50 miliónov fliaš piva.

O kvalite vyrábaného piva svedčia aj rôzne úspechy, ktoré pivovar dosiahol. V roku 1998 získalo pivo Topvar Cenu Slovenskej republiky za kvalitu, pivovar ako prvý na Slovensku získal medzinárodný certifikát systému kvality riadenia ISO 2000 (obr. 5). Veľkým úspechom bolo aj 11 zlatých medailí Slovak Gold za nadštandardnú kvalitu, ale aj 8 zlatých medailí na výstave Agrokomplex v Nitre. Prvé miesto získal aj na výstave Grüne Woche v Berlíne v roku 2000 a získal aj ocenenie Najlepšie licenčné pivo vyrábané v Moskve v roku 2000. Ďalší významný úspech v kvalite piva získal Topvar ocenením „Pivo Českej republiky 2000” (Nemec a kol., 2000, www.sahp.sk, 2006).

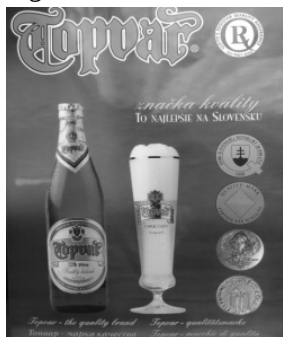
Topvar reprezentoval Slovensko v roku 1998 na Zimných olympijských hrách v japonskom Nagane. Veľkou mierou prispel aj k úspechu slovenskej expozície na výstave EXPO 1998 v Lisabone, kde bol oficiálnym pivom našej expozície. Topoľčianske pivo reprezentovalo Slovenskú republiku i na svetovej výstave EXPO 2000 v Hannoveri. Pivovar bol oficiálnym dodávateľom piva pre Slovenský dom na letných OH v Sydney v roku 2000. O kvalite piva Topvar svedčí tiež skutočnosť, že aj za situácie, keď bolo už päť slovenských pivovarov riadených zahraničným kapitálom, si držalo svoje pozície na domácom a zahraničnom trhu (www.sahp.sk, 2006).

V Topoľčanoch sa vyrábalo svetlé pivo 11 % Koruna, 12 %, 14 % Patriot, tmavé pivo 11 %, 13 % - Marína, Žochár, Milénium, nealkoholické pivo, 8 % DIA pivo Samaritán, 10 % a 12 % sudové pivo a iné druhy (obr. 6). Sortiment pív bol vyrábaný vo fľaškovom, plechovkovom a sudovom balení (Nemec a kol., 2000).

Súčasťou marketingovej stratégie spoločnosti boli i reklamné predmety - propagačné materiály, plagáty, poháre (obr. 7), tričká, čapice, slnečníky a i., ktorými sa pivovar prezentoval na rôznych kultúrnych a spoločenských akciách nielen regionálneho, ale predovšetkým štátneho významu. Na základe reklamného vstupu Topvaru do športových podujatí bola spoločnosť známa i mimo Slovenska.

Obr. 5: Medzinárodné ocenenie značky Topvar

Figure 5: The international award of the Topvar trademark

Zdroj: Nemec a kol., 2000

Obr. 6: Vybrané druhy pív Topvar

Figure 6: Selected types of Topvar beer

Zdroj: Nemec a kol., 2000

Obr. 7: Reklamné poháre Topvar

Figure 7: Promotional cups of Topvar company

Zdroj: Nemec a kol., 2000

Pivovar v Topoľčanoch bol posledný veľký slovenský pivovar. Topvar priniesol do spoločnosti SAB Miller silnú lokálnu značku, jedinečný systém distribúcie a kvalitnú výrobu piva (www.sme.sk, 2005).

Záver

Topoľčiansky pivovar a značka jeho piva Topvar patrila kedysi k pojmom, a to nielen na Slovensku. Pri vstupe do mesta ešte pred oficiálnou tabuľou mesta v čase fungovania Topvaru vítala návštevníkov tabuľa s nápisom: „Vitajte v hlavnom meste piva“. Mesto Topoľčany sa i prostredníctvom tejto výroby dostalo do povedomia jeho návštevníkov, z výroba piva dávala mestu imidž.

Dnes tomu tak už nie je. Výroba piva v Topoľčanoch sa skončila. Priestory bývalého pivovaru si prenajali české pivovary, aj maďarská spoločnosť, ktorí tu majú distribučné sklady piva. Odtiaľ sa pivo distribuuje do veľkých obchodných reťazcov v meste i okolí. Jedna budova objektu pivovaru je v prenájme súkromnej firmy s využitím na administratívne účely. Areál pivovaru teda v súčasnosti funguje ako obchodno-distribučné a administratívne centrum (obr. 8, obr. 9).

Obr. 8: Súčasný pohľad na areál bývalej firmy Topvar

Figure 8: The current view of the area of the former Topvar company

Zdroj: Milan Krajčík, 2015

Obr. 9: Nevyužívaný objekt bývalej firmy Topvar

Figure 9: The unused building of the former Topvar company

Zdroj: Milan Krajčík, 2015

Výroba piva v Topoľčanoch, bývalom hlavnom meste piva, ako to bolo prezentované, sa teda ukončila v roku 2009 a od roku 2010 definitívne presunula do Veľkého Šariša v okrese Prešov. Názov značky kvalitného piva Topvar i jeho logo (obr. 10) sa zatiaľ používa a pripomína éru, keď mesto bolo na Slovensku i v zahraničí známe práve výrobou svojho kvalitného produktu. Veľký nápis Topvar sa zachoval aj na jednej z budov v areáli bývalej firmy (obr. 8).

Obr. 10: Logo Topvaru

Figure 10: The Topvar company logo

Zdroj: Nemec a kol., 2000

V susednej Českej republike sa v aktuálnom období oživuje tradícia návratu malých pivovarov. Možno preto predpokladať a očakávať, že v rámci rozvoja budúcich podnikateľských aktivít sa môže tradičné pivovarníctvo do mesta Topoľčany vrátiť, i keď na kvalitatívne i kvantitatívne inej úrovni, ako dosiaľ. Pivo, vyrábané tradičnou receptúrou, s využitím skúseností topoľčianskych pivovarníkov a sládkov by mohlo mať odbyt v miestnych pivárňach, prípadne v blízkom okolí, v menšom pivovare by sa mohli vyrábať klasickou receptúrou špeciálne druhy piva. Dá sa predpokladať, že aj v blízkosti areálu oživenej výroby piva by mohla byť zriadená nová piváreň. Prípadné problémy by mohli nastať v súvislosti s vlastníckymi vzťahmi objektov výroby, ktoré nie sú vysporiadané. Pozitívom do budúcnosti by však bolo, že dnešné nevyužívané objekty bývalej výroby by nechádzali a nemuseli by sa označovať ako brownfields.

Literatúra

- CABADAJ, P. 2000. *Slovenské pivovarníctvo v toku času*. 1. vyd. Žilina : Agentúra MCP, 2000. 208 s. ISBN 80-968453-0-6.
- DUBCOVÁ, A. – LAUKO, V. – TOLMÁČI, L. – CIMRA, J. – KRAMÁREKOVÁ, H. – KROGMANN, A. – NEMČÍKOVÁ, M. – NÉMETHOVÁ, J. – OREMUSOVÁ, D. – GURŇÁK, D. – KRIŽAN, F. 2008. *Geografia Slovenska*. Nitra : UKF, 2008. 351 s. ISBN 978-80-8094-422-3.

- DUBCOVÁ, A. 1991. *Vybrané aspekty priemyselnej výroby v okrese Topolčany*. In Zborník PF Archeológia - História - Geografia. Nitra : Pedagogická fakulta, 1991. s. 53-65.
- GOOGLE. 2015. *Obrázky z areálu Pivovaru v Topolčanoch*. <https://www.google.sk/search?q=pivovar+topo%C4%BE%C4%8Dany+obr%C3%A1zok&client=firefox-> (2015-04-07).
- KANDRÁČOVÁ, V. – KULLA, M. 2012. Brewing in Slovakia. In *Geography and Geoinformatics: Challenge for Practise and Education*, 19th International Conference, 8. - 9. September 2011, Brno : Masarykova univerzita, p. 278-286. ISBN 9788021057999.
- LUKÁČKA, P. a kol. 1990. *30 rokov podniku Topvar v Topolčanoch*. 1. vyd. Topolčany : Topvar, š. p. Topolčany, 1990. 44 s.
- NEMEC, J. a kol. 2000. *30 rokov Pivovaru Topvar Topolčany*. 1. vyd. Topolčany : Topvar, a. s. Topolčany, 2000. 62 s.
- PANORÁMY SME. 2015. *Pivovarníctvo v regióne Topolčian*. <http://panoramy.sme.sk/panorama/150/topolcany-pivovar-topvar-pohlad-na-areal-z-cesty/?pr=159&p=180#ixzz3WGxvfvoI> (2015-04-04).
- PIVOVARY TOPVAR. 2015a. *Základné informácie*. <http://www.pivovarytopvar.sk/content/view/kto-sme> (2015-04-04).
- PIVOVARY TOPVAR. 2015b. *História pivovaru*. <http://www.pivovarytopvar.sk/historia/index/topvar/-> (2015-04-04).
- SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA HISTÓRIE PIVOVARNÍCTVA. 2006. *História slovenských pivovarov*. <http://www.sahp.sk/dokumenty/pivtopvar.htm> (2015-04-04).
- SLOVENSKÉ ZDRUŽENIE VÝROBCOV PIVA A SLADU. 2013. *Sladovnícky priemysel na Slovensku*. <http://www.galik.sk/agroTV/public/doc/SladDEC2013JH.pdf> (2015-04-06).
- SME. 2005. *Pivovar Topvar kupujú Juhoafričania*. <http://www.sme.sk/c/2079623/pivovar-topvar-kupuju-juhoafricania.html> (2015-04-05).
- UHLÁR, V. 1988. *Okres Topolčany*. 1. vyd. Bratislava : Obzor, 1988. 437 s.
- WIEDERMANN, E. a kol. 1997. *Topolčany vo vrstvách vekov*. 1. vyd. Bratislava : SGT Plus, 1997. 341 s. ISBN 80-967850-0-1.
- WIEDERMANN, E. a kol. 2010. *Topolčany vo vrstvách vekov*. 2. vyd. Topolčany : Prima-print, 2010. 408 s. ISBN 978-80-970467-7-4.

BREWING TRADITION IN THE TOPOLEČANY TOWN AND IN ITS SURROUNDINGS

Summary

Topolčany is an example of a town where the localization factors of the establishment and development of the brewing industry were applied significantly.

It was world-famous for its quality and extensive production of beer and malt. In Slovakia, it was known as "the capital of beer".

In the context of the change in ownership, the development of companies in Slovakia, trends in their marketing strategies, the production of beer in the town of Topoľčany was cancelled. The firm, which bought and moved the production of the Topvar company out of the town, kept the Topvar trademark.

It can be assumed that the tradition of the beer production in the town of Topoľčany will be recovered again in the future. Presumably, it will not be based on mass production but it might be production of specially selected sorts of beer for the consumers of the region and town in a stylish, newly created beerhouse which will document the golden age of brewing in the town.

RNDr. Milan Krajčík

Gymnázium Topoľčany

Ul. 17. novembra 1180, 955 01 Topoľčany

E-mail: milanko.krajcik@gmail.com

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E-mail: hkramarekova@ukf.sk

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TOURISM INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT OF THE Lychakivskyy DISTRICT OF LVIV CITY

Andrij Manko, Nazarii Mandiuk

Abstract

This article describes some of the most popular tourist sights in Lviv – Culture preserve “Lychskivskyy cemetery” and the Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay”, and also the Regional Landscape Park “Znesinnya”. Existence of these objects is a key prerequisite for the development of tourism infrastructure in the Lychakivskyy district. Here are analyzed the basic problem of these tourist sites, reasons of appearance and specificity. The most promising for development areas of Lychakivskyy district are considered. Basing on the analysis held, here are available possible solutions of existing problems, probable innovations for interesting the tourists. Krvchytska railway, track length of 7.6 km, is defined as a perspective object. It should pass the park “Znesinnya” through the valley of Kryvchytskyy flow to Vynnyky forest and “Shevchenkivskyy Gay”. Promotion is defined as an important tool for the development of tourism infrastructure of Lychakivskyy district.

Keywords: tourist sights, tourism infrastructure, tourist product, tourism potential, promotion

Introduction

Lychakivskyy district has a strong tourism potential, here are located some of the most visited tourist sites in Lviv – Culture preserve “Lychakivskyy cemetery” and the Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay”. In general, these sites every year are visited by nearly 450 thousand persons. Regional landscape park “Znesinnya” with its hilly terrain also has a great potential. Existence of these objects is a key prerequisite for the development of tourism infrastructure in the Lychakivskyy district. In the relevant turn, without the proper development of the tourism infrastructure, visiting of the tourist sites can reduce.

Problems and prospects of tourism infrastructure

There is a number of problems in the development of tourism infrastructure of Lychakivskyy district of Lviv city. Particularly, directly near tourist sites there are no dining options. This applies to Culture preserve “Lychakivskyy cemetery” and Regional Landscape Park “Znesinnya” as well as to the Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay”.

There are also following problems in the functioning catering facilities:

- Catering facilities should pay attention to provision of services and improving the its quality;
- Personnel of such facilities should know foreign languages;
- The demand for new personnel is the highest in the field of cooking, of services and of management and marketing;
- There is a problem with updating of the catering facilities;

The main problem of accommodation facilities is their inconsistency with the international standards.

Center for Business research of the Faculty of International Relations of the Lviv national university of Ivan Franko defines the following problems in the hotel industry, related to the accommodation facilities of Lychakivskyy district:

- Lack of conference halls, ATMs, interpretation services in hotels;
- Hotel personnel needs to improve the knowledge of German language;
- Lack of qualified staff, lack of the ability to attract customers;
- Buildings need the restoration;
- There is a need to improve cooperation between hotels and higher education institutions, insurance companies and a number of structural units of the city government.

Regarding the tourism infrastructure directly at the tourist sites, most problems there are in the Regional Landscape Park “Zhesinnya”. The gravest problem is the very poor funding from the state budget. This is the most significant factor that makes the development of the park impossible. According to some information, underfunding of the park is about 75%.

Also funding of the park increases every year, often it is caused by rising of prices, and these funds are not sufficient for performance of the main objectives. Real financial needs of the “Znesinnya” park, according to the preliminary calculations of the park administration, is 2 million UAH per year, which is four times more than the actual revenues for maintenance of the park (Balyta, 2013).

As a result, in the park the following problem have arose: the park is heaped up, insufficiently lighted, park has a lack of paved paths, public is poorly informed about the park, its facilities and activities, which are carried out there, in the city there are few road signs and tourist information signs concerning park, poor state of tourist routes (lack of accommodated facilities for a short stay, lack of tourist information both for tourists and businesses providing services for tourists (maps, promotional products, information about the sites.) There are also problems related to the absence of transport for waste collection, adjustment of cooperation between the park and the municipal sector. All these factors have a great negative influence to the development of the park and the creation and development of tourism infrastructure.

Regarding the Culture preserve “Lychakivskyy cemetery”, here is the “painful” problem of cleaning. Every day, it is needed nearly 2-3 cars for wastes

collection. “Lychakivskyy cemetery” is a cemetery - with the highest number of objects that are not taken care of by private citizens. More than 90% are objects to which no one comes (Tokareva, 2012). Therefore, one of the major problems is improper care of monuments, tombstones and chapels, a small number of objects restored.

Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay” is annually visited by more than 300 thousand persons, so special attention should be paid to its tourist infrastructure and the problems arising (Dudko, 2014) The main problems related to the tourism infrastructure of the museum are:

- Insufficient funding of the museum;
- Lack of catering facilities providing qualitative services at the territory of the museum and nearby;
- Insufficient informative materials for visitors, lack of duplication of information in foreign languages;
- Tracks and trails designed for walking around the museum are in poor condition, somewhere – absent;
- No place for temporary rest;
- Very few WCs.

Insufficient funding - is the biggest problem that arose in the Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay”. Due to lack of funding in the museum has no opportunity to maintain displays in the proper condition and to develop the infrastructure of the museum. For the same reason, some displays of the museum are in emergency state.

In general, it is worth mentioning that almost all tourist sites of Lychakivskyy district need infrastructure improvement. Also nearby tourist sites there are virtually no financial institutions that may provide financial services to tourists (banks, ATMs, exchange offices) and Wi-Fi access points.

Tourism is a priority for development of Lviv city as a whole and of Lychakivskyy district particularly. Despite the problems listed above, tourist infrastructure of the area continues to develop; its further improvement is possible within the following directions:

- Increasing of state funding for the restoration of tourist sites and keeping them in proper condition, as well as for the development of infrastructure within these facilities;
- Maintenance of the automobile roads of the district, especially at the entrances to tourist sites;
- Intensification of advertising and informational activities;
- Installment of information signs for tourists;
- Introduction of the new tourist routes;
- Bringing the catering and accommodation facilities to European standards.

Increased of funding of the tourist sites can be made in several ways:

- Receiving funds through international assistance programs;
- Attraction of investment;
- Obtaining money by providing visitors with additional services (sale of self-made gifts, carrying master classes).

Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay” has already had such an experience and received two grants. The first one is the grant received within the borders of collaboration with the Norwegian Directorate for Cultural Preservation, the second - got through the UNESCO project "Program of revitalization and preservation of the collection of the Museum of Folk Architecture and Rural Life in Lviv city".

In the Museum of Folk Architecture and Rural Life “Shevchenkivskyy Gay” there is created a strategy for increasing profits. For the year 2014 this strategy stipulates increasing of profit by 10%, creation of the web-site with 5 foreign languages available, improvement of the museum, analysis of its current state, holding of workshops in the two displayed houses, and also reconstruction of three else exhibits. After three years it is planned to increase revenues by 30% and to restore 10 exhibits. In five years it is planned that the museum will increase its revenues by 50%, there will be created 12 workshop projects, all the objects will be restores and the number of cultural events, taking place in the museum, will double.

Cultural preserve “Lychakivskyy cemetery” also has an experience in attracting international financial assistance. Lychakivskyy cemetery is one of the sites of Ukrainian-Polish project "Conservation of a common cultural heritage". This project was initiated in 2009 and is implemented in cooperation with the Department of Cultural Heritage of the Ministry of Culture and Heritage of the Republic of Poland. Within this program, on the Lychakivskyy cemetery 5-6 monuments are annually restores.

If there were more funding, it would be also possible to develop tourism infrastructure in the regional landscape park “Znesinnya”. According to the preliminary calculations of the park administration, is 2 million UAH per year, which is four times more than the actual revenues for maintenance of the park (Zhuk, 2006). Additional funding would ensure the protection of the park, specialized conservation and restoration works, construction of the sites, routes equipment and public events holding.

Promotion is defined as an important tool for the development of tourism infrastructure of Lychakivskyy district. It can be held both within the activities aimed at the promotion of the city as a whole and tourist facilities of the district particularly. The last option is extremely necessary for the regional landscape park “Znesinnya”, because very few people are acquainted with it and its activities. This problem could be resolved through holding public events in the part of the park, where it is allowed - stationary recreation area, and also through publication of promotional and informational materials, making video clips etc.

We believe that in Lychakivskyy district it is reasonable to install more informative signs for tourists, as the number of those existing is insufficient. In the tourist sites themselves there should be created detailed maps, showing the placement of exhibits; on the territory there should be placed signs. Special attention should be paid to the creation of maps and signs duplicated in English.

It should be created proper entrances to tourist sites, parking. Special attention should be paid to the improvement of parking near the cultural preserve “Lychakivskyy cemetery”, where many cars and buses with visitors come. Tourist routes on the sites should be organized better – there should be made proper asphalt coating, suitable signs and places of temporary rest.

Hotels of the district should strive to bring the quality of accommodation services to the European level. This requires involvement of managers and staff with the appropriate level of knowledge in the hotel business and foreign languages. Also, hotels should pay attention to providing and improving the quality of such services as conference halls, ATMs, interpretation services, that are those services that are predominantly needed by customers who visit the city in a working trip.

Promising object is Kryvchytska railway – it is facility of infrastructure that can be actively used in tourism. Track length is 7.6 km. There is a proposal that it should pass the park “Znesinnya” through the valley of Kryvchytskyy flow to Vynnyky forest and “Shevchenkivskyy Gay”.

An audit of existing tourism resources is needed. It should be made the certification of objects of tourism and recreational activities and of the infrastructure area, the analysis of tourism potential. Tourism and recreation database will be summarized in a unified register of tourist facilities and tourist interest sites, which will be available at the tourist site of Lviv city state administration and will be constantly updated.

Creation of electronic map of tourist and recreational resources and infrastructure facilities. Creating the map, accessible in the Internet and on electronic drives, will improve the tourists awareness, will facilitate the movement within Lychakivskyy district, will help to choose a tourist site, accommodation facility, catering facility, to plan a route and so on.

Conclusion

Lychakivskyy district has a strong tourism potential. It is necessary to improve the infrastructure at tourist sites and routes. Particularly – establish informative signs for tourists, detailed maps, showing the placement of exhibits. It should be created proper entrances to tourist sites, parking. Hotels of the district should strive to bring the quality of accommodation services to the European level. Modern tourist – especially foreign one – demands the proper service.

References

- BALYTA, V. 2013. Global Education Network GLEN supported the project “Znesinnya”. In Zaxid.net [online]. 2013. [cit. 2014-08-25] <http://zaxid.net/news/showNews.do?globalna_osvitnya_merezha_glen_pidtrimala_proekt_park_u_znesinnya&objectId=1293034>
- DUDKO, N. 2014. Gains and losses of “Shevchenkivskyy Gay”. In Ratusha.lviv [online]. 2014. [cit. 2014-08-27] <<http://ratusha.lviv.ua/index.php?dn=news&to=art&id=3438>>
- TOKAREVA, T. 2012. Lychakivskyy cemetery - Museum-Reserve. In Library of Vladimir-Volyn Pedagogical College named U.A. Krymskogo. [online]. 2012. [cit. 2014-08-18] <http://vvpk.at.ua/publ/cikavinki/lichakivskij_cvintar_muzej_zapovidnik_lviv/4-1-0-83>
- ZHUK, I. 2006. Park “Znesinnya”. In Center for Urban History of East Central Europe. [online]. 2006. [cit. 2014-07-30] <http://www.lvivcenter.org/uk/lia/objects/?ci_objectid=2006>

Andrij Manko, PhD., Associate Professor
Nazarii Mandiuk, PhD., Associate Professor
Department of Tourism, Faculty of Geography
Ivan Franko National University of Lviv
St. Doroshenko 41, 79000, Lviv
E-mail: nm09@meta.ua

Názov: **GEOGRAFICKÉ INFORMÁCIE**
Title: **GEOGRAPHICAL INFORMATION**

Časopis Katedry geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre
Journal of the Department of Geography and Regional Development FNS CPU in Nitra

Ročník / Volume: 19 Číslo / Issue: 1 Rok / Year: 2015

Vydavateľ: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Publisher: Constantine the Philosopher University in Nitra

Hlavný redaktor / Editor-in-Chief: Doc. RNDr. Alena Dubcová, CSc.
Výkonný redaktor / Executive editor: Doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.
Technický redaktor / Technical editor: Mgr. Matej Vojtek, PhD.

Medzinárodná redakčná rada / International editorial board:

Doc. PhDr. RNDr. Martin Boltižiar, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Doc. RNDr. Eduard Hofmann, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Prof. PhDr. Petr Chalupa, CSc.
(Vysoká škola polytechnická Jihlava)

Doc. RNDr. Jaromír Kolečka, CSc.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre)

Prof. RNDr. Jaroslav Mazúrek, CSc.
(Fakulta prírodných vied Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica)

PhDr. Mgr. Hana Svatoňová, Ph.D.
(Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

Dátum vydania / Date of publishing: jún / June 2015
Periodicita vydávania / Publication periodicity: 2x ročne / half-yearly
Počet strán / Pages: 71
Počet výtlačkov / Number of copies: 100

© 2015 Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

ISSN 1337-9453

**ZA PODPORU ĎAKUJEME INŠTITÚCIÁM A SPOLOČNOSTIAM:
THANKS FOR SPONSORSHIP TO INSTITUTIONS AND COMPANIES:**

TAURIS NITRIA spol. s r.o., Mojmirovce

Úrad Nitrianskeho samosprávneho kraja

Mesto Nitra

Nitrianska organizácia cestovného ruchu

Air Liquide Welding Central Europe s.r.o., Lužianky